

Begraafplaatsen in beeld

www.zaanstad.nl

ZNSTD

Inhoudsopgave

1	INLEIDING	4
1.1	Leeswijzer	4
2	SAMENVATTING	5
2.1	Constateringen	5
2.2	Conclusies	6
2.3	Aanbevelingen	7
3	KADER	8
3.1	Wet op de lijkbezorging	8
3.2	Beheerverordening gemeentelijke begraafplaatsen 2011	9
3.3	Besluit Begroten en Verantwoorden (BBV)	9
3.4	Nota Kostentoerekening Zaanstad 2017	9
4	GEMEENTELIJKE BEGRAAFPLAATSEN – BESTAANDE SITUATIE	10
4.1	Begraafplaatsen in Zaanstad	10
4.2	Omvang begraafplaatsen	10
4.3	Waarde van de begraafplaatsen	11
5	INVENTARISATIE EN ANALYSE	13
5.1	Ontwikkeling begravingen en asbestemmingen gemeentelijke begraafplaatsen	13
5.1.1	Ontwikkeling aantal inwoners en begraven	13
5.2	Dienstverlening	14
5.2.1	Voorzieningen	14
5.3	Organisatie beheer en onderhoud begraafplaatsen	15
5.3.1	Organisatie	15
5.3.2	Beheer en onderhoud begraafplaatsen	15
5.3.3	Begraven	16
5.3.4	Ruimen graven	16
5.3.5	Beheer en onderhoud gebouwen	16
5.4	Ontwikkeling exploitatie	17
5.4.1	Ontwikkeling lasten	17
5.4.2	Ontwikkeling van de baten	19
5.4.3	Kostendeckendheid en tariefsstijging	20
5.4.4	Ontwikkeling van de egalisatiereserve	20
5.4.5	Kostenverhogende factoren	21

5.5	Vergelijking tarieven met andere gemeenten.....	21
5.5.1	De aanpak.....	21
5.5.2	Vergelijking met andere gemeenten.....	22
5.6	Conclusie tariefvergelijking	24
6	TRENDS EN ONTWIKKELINGEN	25
6.1	Toename sterfgevallen	25
6.2	Ontwikkelingen begraven en cremieren	25
6.3	Persoonlijk afscheid.....	27
6.4	Exploitatie begraafplaatsen in Nederland	27
7	VOORUITBLIK	29
7.1	Prognose ontwikkeling aantal begravingen gemeentelijke begraafplaatsen.....	29
7.2	Prognose grafvoorraad.....	30
7.2.1	Uitgangpunten prognose grafvoorraad.....	32
7.2.2	Prognose grafruimte	32
7.2.3	Prognose voorraad asbestemmingen	34
7.2.4	Monitoring grafvoorraad nodig.....	34
7.2.5	Concentreren begraven?.....	35
8	STERKTE-/ZWAKTEANALYSE.....	36
8.1	Sterkten en zwakten.....	36
8.2	Kansen en bedreigingen	38
9	OPTIES VOOR DE TOEKOMST	40
9.1	Perspectief op de stad.....	40
9.2	De toekomst van de begraafplaatsen.....	41
9.3	Het opheffen van begraafplaatsen.....	43
	Bijlage 1: Interview uitvaartondernemers	44
	Bijlage 2: Onderhoudskwaliteit en onderhoudsachterstanden op de begraafplaatsen	46
	Bijlage 3: Procedure sluiten en opheffen begraafplaats	47

1 INLEIDING

Gemeente Zaanstad is in 1974 ontstaan door samenvoeging van een aantal gemeenten. Deze gemeenten hadden vanouds hun eigen gemeentelijke begraafplaatsen. Daardoor telt gemeente Zaanstad nu 7 gemeentelijke begraafplaatsen waar actief begraven wordt.

De aanleiding voor deze nota is een kostenstijging voor het in stand houden van de begraafplaatsen in relatie tot een afname van de inkomsten. De kostenstijging komt voornamelijk door een verbod op het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen. De afname van de inkomsten heeft wordt onder meer veroorzaakt door een sterke trend tot crematie met gevolg een afname van de begravingen. Begraven is duidelijk niet meer de norm.

Met deze nota geven we inzicht in;

- de hoogte van de tarieven in relatie tot andere gemeenten;
- de trends ten aanzien van lijkbezorging (begraven versus cremeren);
- het onderhouds- en dienstenniveau;
- de kostentoerekening;
- een beeld te schetsen hoe we in de toekomst willen omgaan met de begraafplaatsen.

1.1 Leeswijzer

Deze rapportage start in hoofdstuk 2 met de conclusies en aanbevelingen die voortkomen uit het opstellen van de visie en het onderzoek naar de situatie op de begraafplaatsen.

In hoofdstuk 3 wordt het kader uitgelegd, de Wet op de lijkbezorging en de Verordening op de begraafplaatsen.

In hoofdstuk 4 en 5 volgt informatie over de ontwikkelingen op de begraafplaatsen en de huidige situatie.

Hoofdstuk 6 is de schakel van de terugblik naar de vooruitblik. In dit hoofdstuk worden ontwikkelingen en trends beschreven met betrekking tot begraven, cremeren, afscheid nemen en exploitatie van begraafplaatsen in Nederland.

In hoofdstuk 7 volgt een prognose van de ontwikkeling van de begravingen en de benodigde grafvoorraad. Op basis hiervan kan de conclusie worden getrokken of de bestaande begraafplaatsen voldoende ruimte bieden voor de toekomst of dat er juist ruimte over is.

In hoofdstuk 8 volgt de SWOT-analyse, sterkten en zwakten in de huidige situatie en kansen en bedreigingen. In hoofdstuk 9 worden opties gegeven voor de toekomst voor de begraafplaatsen.

2 SAMENVATTING

Het onderzoek naar de begraafplaatsen levert een aantal constatering en aanbevelingen.

2.1 Constateringen

- In de afgelopen jaren is sprake van een sterke afname van het begraafaandeel. Dat is de afgelopen jaren afgenomen van 27,5% in 2008 naar 16,5% in 2019. In Zaanstad wordt circa 83% van de overledenen gecremeerd. Dat is aanzienlijk hoger dan het landelijk gemiddelde van 64% en van Amsterdam met ruim 70% crematies. Er is geen verklaring gevonden voor het hoge crematiepercentage in Zaanstad. Maar verwacht mag worden dat het begraafaandeel verder zal afnemen.
- De prognose is dat het aantal sterfgevallen per jaar zal gaan stijgen van bijna 1.266 in 2019 tot bijna 2.100 in 2040. Daarbij is rekening gehouden met de ongelijke leeftijdsopbouw in Zaanstad (zie par. 6.1) en de groei van het aantal inwoners door de woningbouwopgave. Op basis hiervan is de verwachting dat het aantal begravingen op de gemeentelijke begraafplaatsen op termijn stabiel blijft of licht toeneemt.
- De tarieven van Zaanstad in 2020 voor zowel algemene als particuliere graven zijn bovengemiddeld hoog. In de regio vragen alleen Haarlem, Haarlemmermeer en Heiloo hogere tarieven. Uitgeest vraagt een hoger tarief voor een particulier graf.
- De gemeentelijke begraafplaatsen van Zaanstad hebben primair een functie om te begraven en te herdenken. De begraafplaatsen hebben daarnaast een bredere maatschappelijk waarde op het gebied van natuur en cultuurhistorie.
- Zaanstad rekent alle kosten op de begraafplaatsen door aan het tarief. Ook kosten die niet direct een relatie hebben aan het product/dienst die wordt gevraagd, worden doorbelast in het tarief.
- Exploitatie:
 - De begrote lasten zijn in de periode 2015-2019 gestegen van € 959.000 naar €1.105.000. De werkelijke kosten stegen van € 950.000 naar € 1.045.000
 - De begrote inkomsten zijn in de periode 2015-2019 gestegen van € 959.000 naar €1.047.000. De werkelijke inkomsten zijn gedaald van € 1.160.000 naar € 772.000.
 - De exploitatie van de gemeentelijke begraafplaatsen was de afgelopen jaren niet kostendekkend. Het tekort in de exploitatie is gedekt uit de egalatievoorziening.
 - Eind 2019 is de egalatievoorziening leeg. Om het tekort in de exploitatie te dekken zijn de tarieven 2020 verhoogd met 11,9%.
 - Bij de exploitatie van de begraafplaatsen heeft Zaanstad te maken met een aantal kostenverhogende factoren:
 - Slappe ondergrond. De begraafplaatsen moeten gemiddeld om de 30 jaar worden opgehoogd om te blijven voldoen aan de vereiste drooglegging.
 - Graven uitgegeven voor onbepaalde tijd. Van de ruim 8.300 die op de begraafplaatsen aanwezig zijn, zijn er ruim 1.000 uitgegeven voor onbepaalde tijd. In deze graven vinden alleen bijzettingen plaats. Er komen geen grafrechten meer binnen voor deze graven.
 - Meerdere gemeentelijke begraafplaatsen verdeeld over de gemeente; dit betekent extra reistijd voor de medewerkers en extra voorzieningen t.o.v. gemeenten die een of twee gemeentelijke begraafplaatsen hebben.

- Onderhoud Joodse begraafplaats. De gemeente heeft een ereschuld aan de Joodse gemeenschap en om die reden in de '60-jaren het onderhoud op zich genomen. Ook deze kosten worden doorbelast op de exploitatie van de begraafplaatsen,
 - Zaanstad verleende tot 2020 subsidie aan kerkgenootschappen voor bijzondere begraafplaatsen. Zaanstad is hier met ingang van 1 januari 2020 mee gestopt.
- Marktconsultatie uitgevoerd door adviesbureau Nobel Results BV bij andere gemeenten heeft geleerd dat derden alleen begraafplaatsen willen overnemen met een positief exploitatieresultaat, een 'bruidsschat' en garanties voor de toekomst. Bij een negatief exploitatieresultaat gaat de factuur naar de gemeenten. Er zijn weinig prikkels mogelijk om deze partijen efficiënt te laten werken.
- Het is niet mogelijk om op korte termijn begraafplaatsen te sluiten. De wet geeft termijn om tot sluiting van begraafplaatsen over te gaan. De eerste stap is om te besluiten tot sluiting van de begraafplaats. Na 10 jaar nadat er geen begravingen meer hebben plaatsgevonden, kan de gemeente besluiten tot opheffing van de begraafplaatsen. Pas 30 jaar na een voornemen daartoe kan een begraafplaats worden opgeheven. Om tot opheffing over te kunnen gaan moeten alle grafrechten zijn verlopen of moeten nabestaanden afstand doen van hun grafrecht.
- Het in stand houden van actieve begraafplaatsen is noodzakelijk;
 - om te kunnen voorzien in de benodigde grafruimte tot 2030. In de periode tot 2030 zijn op de gemeentelijke begraafplaatsen in totaal ruim voldoende algemene graven beschikbaar. Hoogstwaarschijnlijk is ook de voorraad particuliere graven voldoende voor deze periode.
 - In de periode tot 2030 is op de begraafplaats Zuidelijk Zaandam een tekort aan beschikbare particuliere graven te verwachten. Mogelijk wordt dit ingelopen door het aantal graven waarvan afstand wordt gedaan, die dan vrijkomen om opnieuw uitgegeven te worden.

2.2 Conclusies

- Vandaag de dag is begraven niet meer de norm. Maar gemeenten hebben wel de verplichting om begraven mogelijk te maken. Om kosten te beperken kan er gekozen worden voor drie opties namelijk:
 - Verlagen van de kosten
 - Verhogen van de inkomsten
 - Dekken van een deel van de kosten vanuit andere dekkingsbronnen
- Om kosten voor de gemeente te beperken is het van belang dat er ook in de toekomst gekozen blijft worden voor begraven. Daarvoor is het nodig dat begraven een aantrekkelijk alternatief is en blijft voor crematie. Daarvoor is het nodig dat begraafplaatsen op een acceptabel niveau worden onderhouden en tarieven niet te sterk afwijken met die van crematie. Dat kan bij een sterke afname van het aantal begravingen alleen als de gemeente een deel van de kosten voor haar rekening neemt. Het alternatief is om de kosten te blijven doorbelasten waardoor er in Zaanstad steeds minder zal worden begraven. In dat geval komen alle kosten voor rekening van de gemeente. Dit laatste moet worden voorkomen.
- Zaanstad heeft te maken met een sterke verdichtingsopgave. We bouwen de komende 20 jaar 15.000 tot 20.000 woningen binnen de bestaande stedelijke contouren. In een sterk

verstedelijkte stad zijn begraafplaatsen plekken van stilte en rust. De maatschappelijk waarde van begraafplaatsen neemt alleen maar toe als ze kunnen worden ingezet voor een recreatief medegebruik.

2.3 Aanbevelingen

Geadviseerd wordt om;

- voorwaarden te creëren dat het begraven een aantrekkelijk alternatief blijft naast crematie. Het diensten- en onderhoudsniveau blijft gehandhaafd en de tarieven stijgen maximaal met de loon- en prijsstijgingen. Daarbij wordt afgestapt van het principe van kostendekkendheid;
- het principe te hanteren dat alleen de kosten worden doorbelast die een directe relatie hebben met de huidige dienstverlening die nabestaanden afnemen bij de gemeente. Dat heeft consequenties voor:
 - Joodse begraafplaats. Het betreft een ereschuld van de Zaanse gemeenschap.
 - Onderhoud graven voor onbepaalde tijd. Voor deze graven zijn destijds inkomsten binnengekomen die zijn gebruikt voor de exploitatie van de begraafplaatsen. Er werden geen reserveringen opgenomen ten behoeve van toekomstige beheer- en onderhoudskosten. De rechthebbenden hoeven niet meer bij de dragen aan het in stand houden van de graven;
 - Onderhoud begraafplaats Wormerveer-west (Markstraat) en de begraafplaats Krommeniedijk. Op de begraafplaats Wormerveer-west wordt vinden alleen nog bijzettingen plaats en het aantal begravingen op begraafplaats Krommeniedijk is zeer beperkt. Omdat voor deze twee begraafplaatsen nagenoeg geen inkomsten opleveren, zouden de kosten niet moeten worden doorbelast aan de tarieven;
- het optimaliseren van de maatschappelijke waarde die begraafplaatsen kunnen hebben voor de stad. Daarbij wordt bekeken of begraafplaatsen extra functie kunnen vervullen voor de stad. Zo zijn het plekken van rust voor de natuur, kunnen ze worden ingezet voor een recreatief medegebruik en zijn ze belangrijke cultuurhistorische elementen in een stad;
- de maatschappelijke meerwaarde te dekken vanuit andere dekkingsbronnen zodat de tarieven daarmee niet worden belast;
- kiezen voor het ingaan van een procedure tot sluiting van de begraafplaats Wormerveer-west op korte termijn. De begraafplaats vervult geen functie meer ten aanzien van het begraven in Zaanstad. Een dergelijk besluit biedt in de toekomst de mogelijkheid om de functie van de begraafplaats te wijzigen;
- verder te onderzoeken op welke termijn er ruimte is om een procedure tot sluiting van begraafplaats te overwegen voor;
 - begraafplaats Dolfijnstraat Westzaan
 - begraafplaats Dr. Mulderstraat te Zaandijk
 - de begraafplaats Krommeniedijk

Daarbij kan ook overwogen worden om de Joodse begraafplaats over te dragen aan de Joodse gemeenschap.

3 KADER

3.1 Wet op de lijkbezorging

De Wet op de lijkbezorging (Wlb) regelt de lijkbezorging in Nederland. Ze geeft de gemeente een zorgplicht en een vergunningverlenende bevoegdheid met betrekking tot begraven en cremeren.

Deze wet geeft de volgende taken van de gemeente aan op het gebied van lijkbezorging.

- Iedere gemeente heeft voor zich of samen met één of meer andere gemeenten tenminste één gemeentelijke begraafplaats. Gedeputeerde Staten kan van deze verplichting tijdelijk ontheffing verlenen (art. 33). Op de gemeentelijke begraafplaats moet elke dag, met uitzondering van zondag en algemeen erkende feestdagen, begraven kunnen worden op redelijke uren (art. 35);
- Afgeven van verlof tot begraving of crematie door een ambtenaar van de burgerlijke stand (art. 11). Zonder dit verlof mag een overledene niet begraven of gecremeerd worden. Voor dit verlof tot begraving of creatie is een verklaring van overlijden nodig, afgegeven door een behandelend arts of een gemeentelijk lijkschouwer;
- Indien niemand voorziet in de lijkschouwing en de lijkbezorging zoals beschreven in de wet, draagt de burgemeester daarvoor zorg. In de meeste gevallen gebeurt dit door familie en/of andere nabestaanden (art. 21);
- De kosten verbonden aan de bezorging van lijken waarvoor de burgemeester zorgdraagt, komen ten laste van de gemeente (art. 22). De gemeente kan deze kosten verhalen op de nalatenschap en op bloed- en aanverwanten die tot onderhoud van de overledene verplicht zouden zijn geweest;
- Voor het opgraven van een lijk is een vergunning van de burgemeester nodig tenzij dit gebeurt bij een gerechtelijk onderzoek of omdat graven geruimd worden (art. 29).
- Voor het in gebruik nemen van een bijzondere begraafplaats is toestemming van het College nodig. Deze toestemming kan slechts worden geweigerd indien niet aan de wettelijke voorschriften wordt voldaan (art. 41);
- Voor het vestigen, uitbreiden of wijzigen van een bijzonder crematorium is een vergunning van het College nodig (art. 53).

Over begraafplaatsen zijn verder de volgende wetsartikelen relevant:

- Begraafplaatsen worden onderscheiden in gemeentelijke en bijzondere¹ (art. 24);
- Een kerkgenootschap is gerechtigd tot het hebben van een of meer kerkelijke begraafplaatsen (art. 38). Voor zover een kerkgenootschap geen gebruik maakt van deze bevoegdheid wordt op haar verzoek door de raad een deel van de gemeentelijke begraafplaats te zijner beschikking gesteld (art. 39);
- Een begraafplaats kan worden gesloten. Bij een gemeentelijke begraafplaats neemt het College daarover een besluit. Een begraafplaats kan alleen worden gesloten wanneer daar gedurende tien jaar geen begraving meer heeft plaatsgehad. Op een gesloten begraafplaats worden geen lijken meer begraven (art. 43-48).

¹ Bijzondere begraafplaatsen zijn aangelegd door en in eigendom en beheer bij kerken of stichtingen.

- Een begraafplaats kan worden opgeheven 30 jaar na de geslotenverklaring. Meer over deze procedure is te lezen in bijlage 3.

3.2 Beheerverordening gemeentelijke begraafplaatsen 2011

In de Verordening op het beheer en het gebruik van de gemeentelijke begraafplaats(en) voor de gemeente Zaanstad 2011, kortweg Beheersverordening zijn regels opgenomen met betrekking tot beheer en gebruik van de begraafplaatsen.

Het gaat om onderwerpen als openstelling van de begraafplaatsen, ordemaatregelen, planning uitvaarten. Ook worden voorschriften gegeven voor de lijkbezorging (openen en sluiten van graven, tijden voor begraven en asbezorging) evenals de indeling en uitgifte van graven. De gemeentelijke eisen aan (het onderhoud) van de grafbedekkingen zijn ook opgenomen in de Beheersverordening. Eveneens zijn de regels voor het ruimen van graven en asbestemming opgenomen.

De gemeente zorgt voor het onderhoud van de graven. Hiervoor wordt een onderhoudsrecht in rekening gebracht. Jaarlijks worden de grafrechten vastgesteld.

3.3 Besluit Begroten en Verantwoorden (BBV)

De BBV geeft aan dat tarieven maximaal mogen leiden tot kostendekkendheid. Met andere woorden; de gemeente mag niet meer aan inkomsten binnenhalen dan de begrote kosten. Het feit volledig kostendekkend is iets wat Zaanstad in de nota kostentoerekening heeft opgenomen. Dit hoeft dus niet van de BBV. De gemeente kan ook vaststellen dat er een bijdrage plaats vindt vanuit de algemene middelen.

3.4 Nota Kostentoerekening Zaanstad 2017

Het principe van kostentoerekening in de gemeente Zaanstad ten behoeve van de vaststelling van de tarieven voor rechten en leges, is gebaseerd op de volgende uitgangspunten:

- Integrale kostentoerekening
- Maximale kostendekkendheid
- Peildatum berekening tarief
- Aanpassing tarieven op basis van nacalculatie
- Egalisatievoorziening

Het tweede uitgangspunt voor de kostentoerekening binnen de gemeente Zaanstad is maximale kostendekkendheid. Dit betekent dat de hoogte van de tarieven (en dus de opbrengsten) zo dicht mogelijk bij de begrote kosten liggen, tenzij er aantoonbare redenen of beleidsmatige afwegingen zijn om hiervan af te wijken.

4 GEMEENTELIJKE BEGRAAFPLAATSEN – BESTAANDE SITUATIE

4.1 Begraafplaatsen in Zaanstad

Zaanstad kent 7 gemeentelijke begraafplaatsen. Deze begraafplaatsen liggen verspreidt over de gemeente. Iedere voormalige gemeente had een eigen begraafplaats. Door de samenvoeging in 1974 ontstond een gemeente met diverse begraafplaatsen. Omdat Zaanstad lange tijd sterk gestuurd heeft op het behouden van de lokale identiteiten van de dorpen, is deze situatie gehandhaafd.

De begraafplaatsen zijn:

- Blok-Krommenie
- Krommeniedijk
- Dolfijnstraat Westzaan
- Noordsterweg Wormerveer
- Wormerveer-West (Marktstraat Wormerveer)
- Zuiddijk Zaandam
- Dr. Mulderstraat Zaandijk

Naast de gemeentelijke begraafplaatsen verzorgt de gemeente het onderhoud van:

- de Joodse begraafplaats aan de Westzanerdijk;
- de begraafplaats bij de Kogerkerk in Koog aan de Zaan;
- de begraafplaats van de Bullekerk in Zaandam.

Gemeente Zaanstad heeft een ereschuld aan de Joodse gemeenschap. Om die reden heeft de gemeente in de jaren '60 van de vorige eeuw de toezegging gedaan aan de Joodse gemeenschap om de begravingen en het onderhoud van de Joodse begraafplaats op de Westzanerdijk in Zaandam voor haar rekening te nemen. Bij de Kogerkerk heeft de gemeente in het verleden het onderhoud van de begraafplaats op zich genomen. Omdat het onderhoud zich hoofdzakelijk beperkt tot grasmaaien, is in het verleden besloten geen facturen te sturen naar nabestaanden. Ook het plein en de begraafplaats bij de Bullekerk in Zaandam behoren tot de zorgplicht van de gemeente. De onderhoudskosten van de begraafplaats Bullekerk en Kogerkerk worden niet doorbelast in de tarieven voor de begraafplaatsen.

Daarnaast zijn er in Zaanstad drie bijzondere begraafplaatsen in Zaanstad die beheerd worden door kerkgenootschappen, te weten;

- Protestantse begraafplaats Assendelft
- RK-begraafplaats Assendelft – H. Odulphusparochie
- RK-begraafplaats Zaandam – H. Mariaparochie

De kerkgenootschappen hebben het onderhoud van de begraafplaatsen. Tot 2020 had de gemeente een subsidierelatie met deze kerkgenootschappen. De gemeente stond garant voor tekorten in de exploitatie van de bijzondere begraafplaatsen. Inmiddels is deze subsidierelatie beëindigd.

4.2 Omvang begraafplaatsen

De begraafplaatsen variëren in omvang, van enkele honderden vierkante meters tot enkele hectaren. De totale oppervlakte is circa 24,5 ha. Begraafplaats Zaandam is veruit de grootste begraafplaats, gevolgd

door Krommenie-Blok. Begraafplaats Krommeniedijk is de kleinste begraafplaats en ligt rondom de historisch waardevolle kerk.

Figuur 1. Oppervlakte gemeentelijke begraafplaatsen

4.3 Waarde van de begraafplaatsen

Begraafplaatsen hebben een functie voor het begraven en herdenken van overleden dierbaren. Andere waarden van begraafplaatsen zijn o.a.:

- Natuurwaarde (flora en/of fauna, vogels, mossen, planten, etc, bijdrage aan biodiversiteit)
- Cultuurhistorische waarde (stenen archief)
- Plek van ontmoeting
- Architectonische waarde (aanleg, gebouwen, bijzondere grafmonumenten)
- Monumentale waarde
- Plek van rust en bezinning in een drukke en stedelijke omgeving
- Belevingswaarde (seizoenen, grote bomen, bloemkleuren, vogels, grafmonumenten)

Begraafplaats	Natuur	Cultuurhistorie	Architectuur	Rust
Krommenie-Blok	Beperkt	Grafmonumenten bekende personen	Ontwerp 1921 nog herkenbaar. Enkele bijzondere grafmonumenten	Rustige ligging
Krommeniedijk	Beperkt	Kerkhof vormt met kerk historische eenheid	Kleine dorps-begraafplaats	Rustige ligging. Zicht op open polderlandschap
Westzaan-Dolfijnstraat	Beperkt	Op locatie voormalige molen 'De jonge dolfin'. Graven enkele bekende personen	Twee monumentale beeldbepalende treurbeuken. Oprijlaan	Midden in het open veenweidegebied
Wormerveer-noord	Broedende boomvalken	-	Aanleg typisch jaren '60	Rustige ligging

Begraafplaats	Natuur	Cultuurhistorie	Architectuur	Rust
Wormerveer-west (Marktstraat)	Reigerkolonie, Mossen op oude grafstenen. Oude bomen	Meer dan 100 jaar oud. Ligging in het centrum van Wormerveer. Oude graven van enkele bekende inwoners.	Oude liggende grafmonumenten. Familiegraf familie Laan. Hek, toegang en indeling begraafplaats	Rust, ondanks dat de begraafplaats midden in de bebouwing ligt.
Zaandam-Zuidelijk	Veel vogels	Meer dan 100 jaar oud. Graven plaatselijk bekende families. (Heijn, van Zanen, Aten, van de Stadt etc).	Twee woningen en voormalige aula bij de entree. Markante Italiaanse populieren uit de jaren '60	Tussen crematorium en industriegebied.
Zaandijk-Mulderstraat	Beperkt	Graven van bekende inwoners (Huisman, Honig)	Bijzondere monumentale rode beuken (1812). Voormalig baarhuisje (1930)	Oorspronkelijk buiten het dorp. Nu gelegen tussen Rooswijk en de spoorlijn en drukke Provinciale en aan de Guisweg.

Figuur 2: Waarden op gemeentelijke begraafplaatsen

Op de begraafplaats Wormerveer-West zijn vrijwilligers actief. Deze oude begraafplaats is een gemeentelijk monument. De historische vereniging heeft de begraafplaats in 2002 geadopteerd. De vereniging verricht onderhoud en opknapwerk en organiseert activiteiten op de begraafplaats.

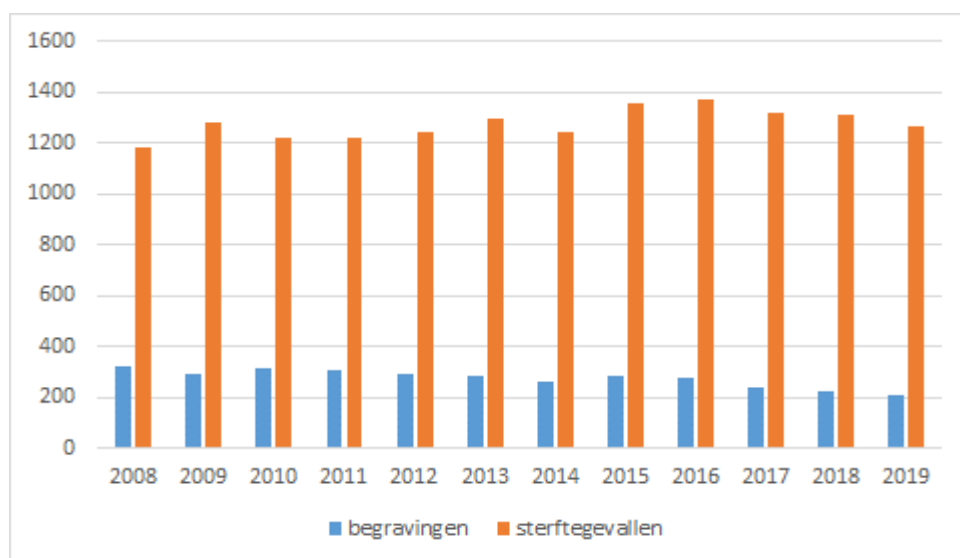
5 INVENTARISATIE EN ANALYSE

5.1 Ontwikkeling begravingen en asbestemmingen gemeentelijke begraafplaatsen

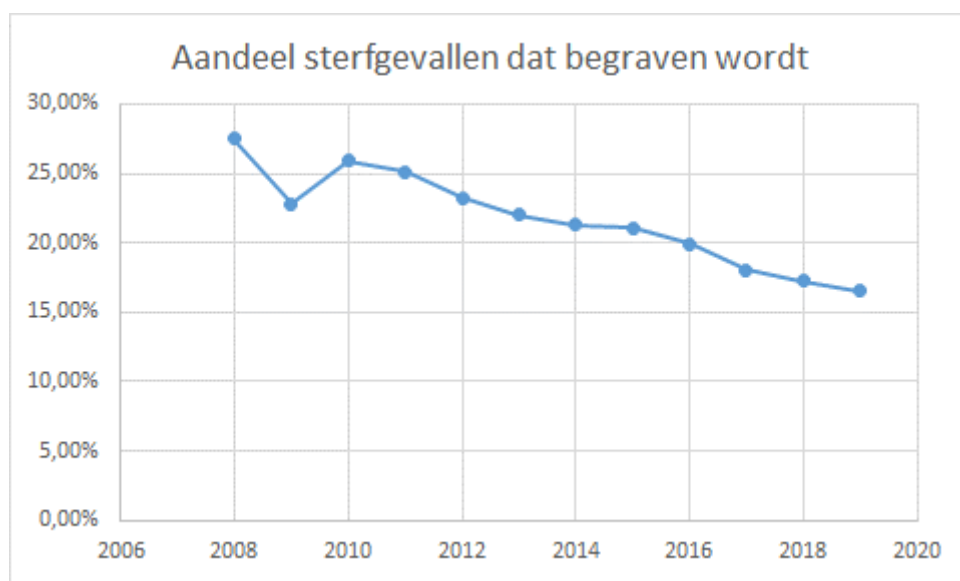
5.1.1 Ontwikkeling aantal inwoners en begraven

In de periode 2006-2019 steeg het aantal inwoners van gemeente Zaanstad van ruim 140.000 naar bijna 156.000.

Figuur 3 laat een lichte stijging in het aantal sterfgevallen per jaar zien van 1.182 in 2008 naar 1.266 in 2019. In deze periode 2015-2017 is er een sterke toename van het aantal sterfgevallen. Dat steeg tot 1.377 in 2016. Het aantal begravingen per jaar op de gemeentelijke begraafplaatsen liet de afgelopen 12 jaar een dalende lijn zien van 325 naar 209 per jaar.

Figuur 3: Aantal sterfgevallen gemeente Zaanstad en aantal begravingen (excl. herbegravingen) op de gemeentelijke begraafplaatsen per jaar in de periode 2008-2019.

Figuur 4: Aandeel begravingen van het aantal sterfgevallen gemeente per jaar in de periode 2008-2019.

Op basis van figuur 4 kan geconcludeerd worden dat het aandeel begravingen in de afgelopen 12 jaar teruggelopen is van 27,5% naar 16,5% (het aandeel cremeren steeg van 72,5% c.q. 83,5%). Ter vergelijking; in de afgelopen 10 jaar is het landelijk crematiepercentage gestegen met 7,8% van 56% in 2008 tot 63,8% in 2017. Het aandeel cremeren in gemeente Zaanstad ligt met ruim 80% aanzienlijk hoger dan het landelijk gemiddelde en is afgelopen jaren ook harder gestegen dan het landelijk crematiepercentage. Ter vergelijking het crematieaandeel in Amsterdam is al enkele jaren rond de 70%. Er is geen verklaring voor het relatief hoge crematiepercentage in Zaanstad.

Naast begravingen vinden er op de begraafplaatsen ook asbestemmingen plaats. Sinds 2007 ligt het aantal asbestemmingen gemiddeld rond de 25 stuks en neemt dit de afgelopen jaren geleidelijk af. Gelet op het geringe aantal en dat het aantal redelijk constant is, wordt in deze nota de asbestemmingen buiten beschouwing gelaten.

5.2 Dienstverlening

5.2.1 Voorzieningen

Op de begraafplaatsen van de gemeente Zaanstad zijn verschillende typen graven en asbestemmingen. Voor een overzicht van de typen graven per begraafplaats zie par 5.1.3 en voor de asbestemmingen 5.1.4.

Vooruitlopend op de begrafenis hebben nabestaanden de behoefte om op de begraafplaats zelf een graf uit te kiezen. In sommige gevallen willen mensen zelf hun graf uitkiezen. Medewerkers op de begraafplaats ondersteunen nabestaanden bij het maken van deze keuze. Een dergelijke service wordt alleen verleend als nabestaanden kiezen voor een particulier graf. Wanneer gekozen wordt voor een algemeen graf, wordt op de begraafplaats de locatie getoond waar op dat moment algemene graven worden uitgegeven. Naast de aanwezige lege grafruimte zal de medewerker ook aangegeven welke graven op korte termijn zullen worden geruimd. Daarnaast wordt op de begraafplaats uitgelegd wat rechten en plichten zijn van nabestaanden.

Begravingen en asbezorgingen kunnen standaard plaatsvinden op werkdagen van 10 tot 14.30 uur en op zaterdag van 10 tot 11.30 uur. Het College kan beslissen om van deze dagen en tijden af te wijken, daarvoor wordt een hoger tarief in rekening gebracht. De medewerkers van de begraafplaats assisteren bij de begrafenis, asverstrooien of asbus bijzetten. Ze lopen voor bij een uitvaart, begeleiden de nabestaanden naar het graf, zijn gastheer/vrouw. Het komt regelmatig voor dat er meerdere graven op een begraafplaats zijn gedolven. Daarmee wordt voorkomen dat in het verkeerde graf wordt begraven. De medewerker van de begraafplaats ondersteunt ook de begraving waarbij hij ervoor zorgt dat de kist op een correcte wijze in het graf afdaalt.

Op de begraafplaatsen Krommenie-Blok, Wormerveer-Noord en Westzaan zijn kleine aula's. De tijdsduur van het gebruik van de aula's kunnen per keer worden afgesproken. De aula's worden niet vaak gebruikt.

De uitvaartondernemers kunnen digitaal uitvaarten boeken/plannen in agenda.

Informatie over de begraafplaatsen is te vinden op de website van de gemeente. Op de website staat een informatiewijzer over de grafkeuze en grafrechten. Ook staat op de website een plattegrond van iedere begraafplaats met locatie van diverse graven/asbestemmingen.

Met een drietal uitvaartondernemers die regelmatig op de gemeentelijke begraafplaatsen komen, zijn gesprekken gevoerd over de begraafplaatsen en de dienstverlening. In bijlage 1 is een weergave van deze

gesprekken opgenomen. In het algemeen zijn ze tevreden over de gemeentelijke dienstverlening. Uiteraard zijn er verbeterpunten.

5.3 Organisatie beheer en onderhoud begraafplaatsen

5.3.1 Organisatie

Het beheer en onderhoud valt onder de afdeling Stadsbeheer & -onderhoud, team Groen & Water. Hier zijn een beheerder, een werkvoorbereider en uitvoerende medewerkers bij betrokken. De afdeling Belastingen handelt de administratie rond begraven af, van verzoek tot begraven tot en met afhandeling factuur. Burgerzaken geeft verlof tot begraven/cremeren.

Formatie 2020

De formatie voor de begraafplaatsen is onderstaand weergegeven.

Onderdeel	Functie/werknaam functie	Aantal fte
Beheerder/werkvoorbereiding	Beheerder B	0,5
Invordering begraafrechten	Allround medewerker Heffing en Invordering	1,0
Onderhoud	Voorman	1,0
Onderhoud	Stedelijk onderhoudsmedewerker I	4,0

Figuur 5: Formatie begraafplaatsen 2020 (bron: kostenmodel begraafplaatsen 2020)

5.3.2 Beheer en onderhoud begraafplaatsen

Onderhoud begraafplaatsen

Het onderhoud sluit aan het beeldkwaliteitshandboek van de CROW. Het streefbeeld voor het onderhoud van de begraafplaatsen is:

- A: voor de intensieve groepen zoals hagen, vaste planten, bodembedekkers en graskanten
- B: voor halfverharding, grafbeplanting en gazons
- C: voor randen en overige groepen

In 2016 is gestopt met chemische onkruidbestrijding; gemeente Zaanstad is op dat moment in de hele openbare ruimte gestopt met chemische onkruidbestrijding. Chemievrij onderhoud geeft een ander beeld.

In 2017 zijn beheerplannen voor de begraafplaatsen opgesteld. In de beheerplannen zijn werkpakketten opgenomen. Er is uitgegaan van chemievrij onderhoud van de begraafplaatsen. In de beheerplannen is een kostenraming voor de komende jaren opgenomen (bepaald op basis van areaal x eenheidsprijs).

Bij het onderhoud van het groen en de verhardingen wordt geen gebruik meer gemaakt van chemische onkruidbestrijdingsmiddelen. Dit leidt tot een sterke stijging van de kosten. Vanaf 2020 is in de exploitatie voor de begraafplaatsen rekening gehouden met € 104.000 aan hogere kosten voor chemievrije onkruidbestrijding.

In het kader van het opstellen van de beheerplannen is in maart 2017 een kwaliteitsinspectie uitgevoerd voor alle onderdelen van de begraafplaats. In algemene zin valt te constateren dat het dagelijks beheer en onderhoud voldoende is en dat de onderhoudsachterstanden beperkt zijn. In bijlage 2 wordt dit nader uitgewerkt per begraafplaats.

Onderhoud graven

De gemeente zorgt ook voor het onderhoud van de graven. De werkzaamheden bestaan uit het schoonhouden van de grafbedekking, het vernieuwen van door de gemeente aangebrachte beplantingen, en het ophogen van verzakte graven.

Ophogen begraafplaatsen

De begraafplaatsen in Zaanstad moeten met enige regelmaat worden opgehoogd. Er moet worden voldaan aan de vereiste drooglegging² van graven, een graf dient minimaal 30 cm boven de gemiddeld hoogste grondwaterstand te liggen. De ervaring leert dat dit gemiddeld om de 15 jaar nodig is. De kosten van het ophogen van particuliere graven zitten in de post onderhoud. Het ophogen van grafvelden is niet in de begroting opgenomen.

5.3.3 Begraven

In de beheerplannen is ook een raming gemaakt van het aantal uren nodig voor begraven incl. ruimen van een particulier graf wanneer dat opnieuw uitgegeven wordt. Het benodigd aantal uren per begrafenis inclusief reistijd is genormeerd op 12 uur.

5.3.4 Ruimen graven

Graven worden geruimd wanneer de termijn van grafrecht is verlopen. Dit gebeurt bij de algemene graven in rijen of in velden. Deze graven worden immers op volgorde uitgegeven. Wanneer de uitgiftetermijn is verlopen worden de grafmonumenten verwijderd. Het ruimen gebeurt op het moment dat er behoefte is aan ruimte voor nieuwe graven. De overblijfselen gaan naar een verzamelgraf.

Bij particuliere graven wordt per graf geruimd, wanneer dat specifieke graf gekozen wordt voor een nieuwe uitgifte en begraving. De overblijfselen uit de graven die geruimd worden, gaan naar een verzamelgraf.

5.3.5 Beheer en onderhoud gebouwen

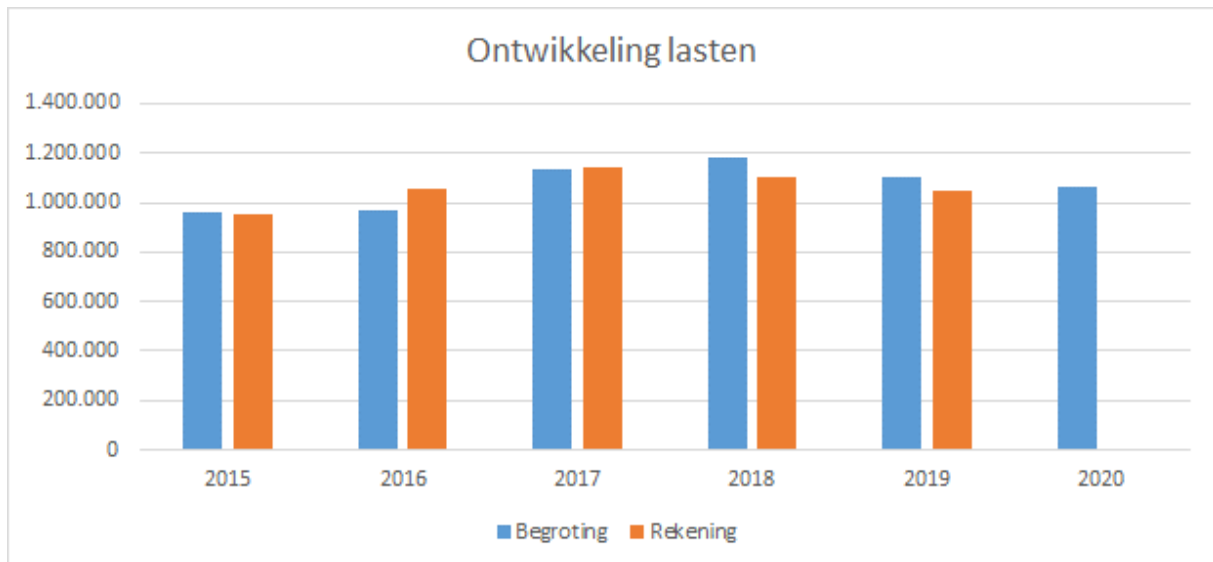
Op de begraafplaatsen Krommenie-Blok, Wormerveer-West en Zaandijk zijn aula's. De aula van Zaandam is in het verleden verkocht aan PC Uitvaartzorg (nu binnen-columbarium). Alle gebouwen van de gemeente Zaanstad worden beheerd door afdeling Grondzaken. De kosten voor het onderhoud van gebouwen worden niet doorbelast.

² Besluit op de lijkbezorging. Dit geldt alleen voor nieuwe graven, niet voor bestaande graven en voor grafkelders.

5.4 Ontwikkeling exploitatie

5.4.1 Ontwikkeling lasten

Begroting en rekening in de afgelopen jaren

Figuur 6: Begroting en resultaat van de lasten begraafplaatsen 2015-2020

In 2015 waren de gerealiseerde lasten beperkt lager dan begroot. Er is in dat jaar minder uitgegeven aan materiaal/derden dan begroot.

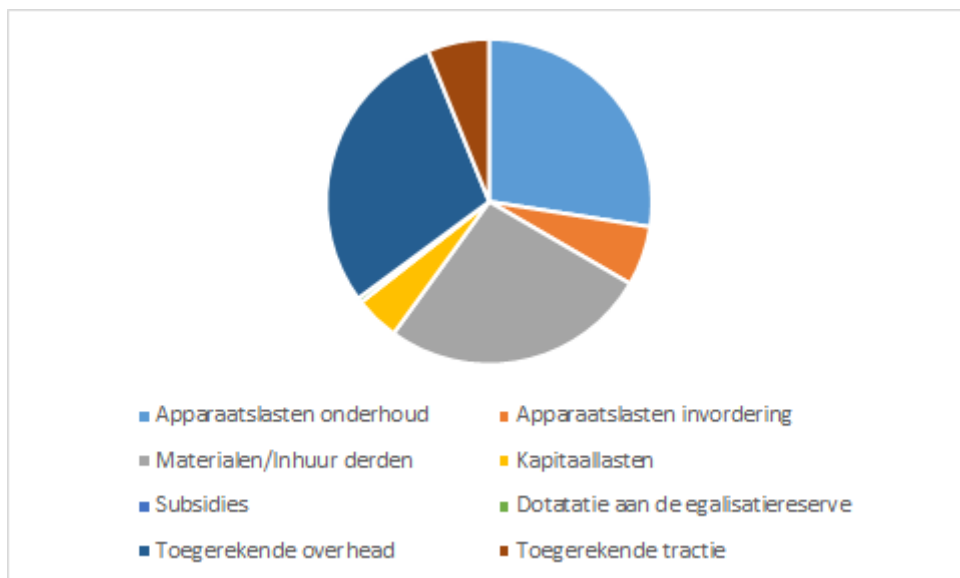
In 2016 en 2017 waren de gerealiseerde lasten hoger dan begroot. Die waren in 2016 circa € 87.000 en in 2017 ruim € 8.000 hoger dan begroot. In 2017 is € 75.000 voor chemievrij onderhoud opgenomen en € 50.000 voor ruimen van graven. Zowel in 2016 als 2017 bleven de subsidiebijdragen (subsidie voor kerkelijke begraafplaatsen) ver achter bij de begroting

Vanaf 2019 is geen bedrag meer in de exploitatie opgenomen voor het inlopen van het aantal te ruimen van de graven. Het bedrag voor chemievrij onderhouden van de begraafplaatsen is opgehoogd naar € 104.000.

Vanaf 2020 is er gestopt met het ramen van een subsidiebedrag voor de exploitatie van begraafplaatsen van kerkgenootschappen. Daarmee zijn de lasten structureel € 48.000 lager.

Opbouw van de lasten

In onderstaande grafiek zijn de kosten die worden toegerekend gespecificeerd voor het begrotingsjaar 2020.

Figuur 7: Aandeel kostensoorten in de begroting 2020

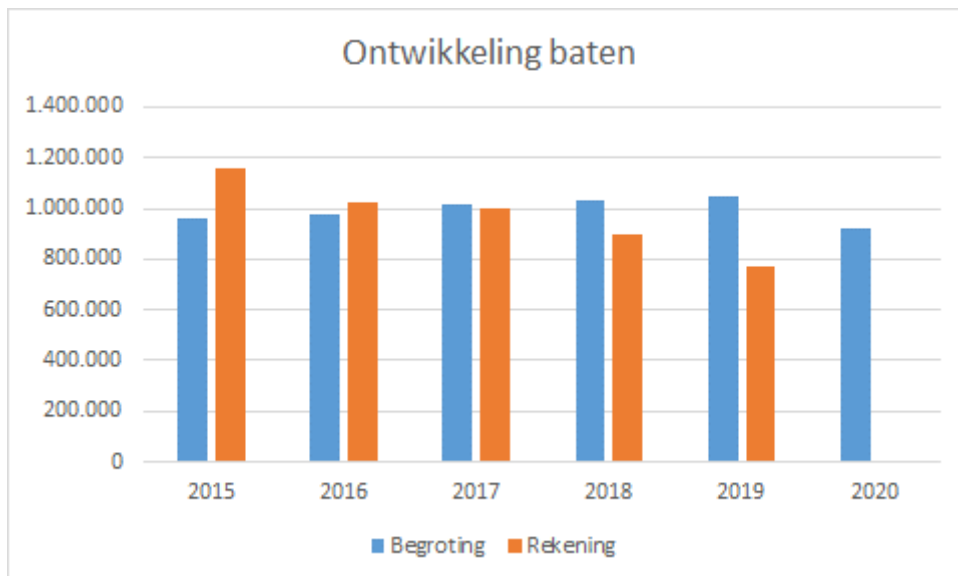
Subsidie begraafplaatsen kerkgenootschappen

Uit de exploitatie van de gemeentelijke begraafplaatsen wordt subsidie verstrekt aan twee kerkgenootschappen in Assendelft die begraafplaatsen beheren: bij de RK-kerk en bij de protestantse kerk. Dit komt voort uit de oude situatie in de gemeente Assendelft, waar geen gemeentelijke begraafplaatsen waren en de gemeente een bijdrage leverde aan de bijzondere begraafplaatsen. Bij de samenvoeging van Assendelft en Zaanstad is deze regeling overgenomen.

Gemeente Zaanstad springt bij wanneer deze bijzondere begraafplaatsen tekort in de exploitatie hebben. Om in aanmerking te komen moet het kerkgenootschap een plan en begroting indienen. In de begrotingen is hiervoor circa € 46.000 per jaar opgenomen. In 2015 is het totale begrote bedrag uitgegeven. In 2016 en 2017 is € 14.730 resp. € 5.850 uitgegeven. Vanaf 2018 is er door de gemeente niet meer financieel bijgedragen aan de exploitatie van de begraafplaatsen van de kerkgenootschappen.

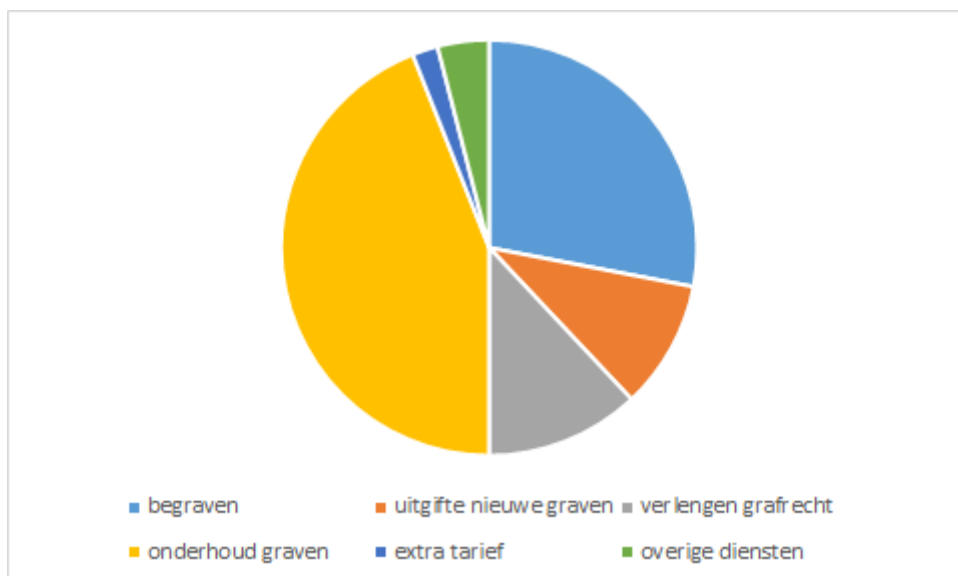
Met het vaststellen van de tarieven 2020 is het besluit genomen om geen subsidiebedragen meer te begroten voor de kerkgenootschappen. Daarmee is de subsidiemogelijkheid komen te vervallen.

5.4.2 Ontwikkeling van de baten

Figuur 8: Begroting en Resultaat van de baten begraafplaatsen 2015-2020

In 2015 waren de gerealiseerde begraafrechten aanzienlijk hoger dan begroot en ook hoger dan gerealiseerd in 2016 en 2017. Dit verschil is te verklaren doordat Afdeling Belastingen inning van grafrechten en onderhoudsbijdragen in tranches oplegt. Soms vallen de inkomsten van de laatste tranche niet in het jaar. In 2015 is de laatste tranche van 2014 geboekt en ook van 2015. Daarnaast zijn er effecten van meer of minder verlengingen en afkoop van onderhoud in een exploitatiejaar. In 2018 zijn de baten gedaald ten opzichte van voorgaande jaren.

Figuur 9: Samenstelling van de baten

Uit bovenstaande figuur blijkt dat bijna de helft van de baten bestaat uit de bijdrage voor onderhoud van de graven. Deze worden veelal voor 10 of 20 jaar afgekocht. De afkoop van het onderhoud voor meerdere jaren wordt niet gereserveerd maar draagt bij in de dekking van de jaarlijkse exploitatie. Dit wordt direct aangewend ter dekking van de exploitatie van het betreffende jaar. Wanneer minder nabestaanden op een gegeven moment kiezen om het onderhoud af te kopen ontstaat er een financieel knelpunt. De afgekochte onderhoudsbijdragen van de jaren ervoor leiden wel tot uitgaven en daar staan geen nieuwe inkomsten tegenover.

Ruim een kwart van de baten bestaat uit begraafrecht. Het verlengen van het grafrecht levert circa 12% van de baten op. De bijdrage van de nieuwe graven is in de afgelopen 3 jaar teruggelopen van 11 naar 8%, er zijn minder nieuwe graven uitgegeven. Het extra tarief voor begraven buiten standaardtijden levert slechts een beperkte bijdrage, 2%.

De opbrengsten uit begraafrechten lopen terug. Dit geldt zowel voor de inkomsten uit graven als uit asbestemmingen. De totale opbrengsten bedroegen in 2017 80% van die in 2016.

Bij de aanschrijving tot verlenging wordt vaker afstand van het graf gedaan dan in het verleden, er wordt dan niet verlengd. Deze tendens is ook elders in Nederland zichtbaar.

Er is alleen een lichte toename te zien bij overige diensten. Dit gaat om opgraven, verzamelen van stoffelijke resten en herbegraven op verzoek van de rechthebbende. Dit gaat echter om kleine bedragen.

5.4.3 Kostendekkendheid en tariefsstijging

In par 5.1.1 is te zien dat het aantal begravingen op de gemeentelijke begraafplaatsen de afgelopen jaren is teruggelopen. De terugloop van de begravingen is opgevangen door verhoging de tarieven of door een onttrekking aan de egalisatievoorziening.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Kostendekkendheid	96.5%	92%	100%	100%	100%	100%
Tariefsstijging	1,5%	1,2%	0%	1,9%	1,7%	11.9%

Figuur 10: Kostendekkendheid en doorgevoerde aanpassing van de tarieven in de periode 2015-2020

In de jaren 2015 en 2016 was de exploitatie niet 100% kostendekkend. In de jaren erna is de egalisatievoorziening begraafplaatsen gebruikt om tekorten in de dekking aan te vullen. In 2019 is de egalisatievoorziening leeg en leidt dit een tariefstijging van 11,9% voor 2020.

5.4.4 Ontwikkeling van de egalisatiereserve

Bij de jaarrekening worden alle toegerekende kosten in het begrotingsmodel gezien op werkelijke kosten. Zowel de direct in de begroting aanwijsbare kosten als de intern toegerekende kosten (kosten tractie, aandeel apparaatskosten, etc) worden dan meegenomen. Het saldo resultaat wordt gedekt voor een onttrekking uit, of dotatie aan de egalisatievoorziening.

Onderstaand een overzicht van de ontwikkeling van de egalisatievoorziening.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Saldo per 1 januari	224.000	436.000	406.000	264.000	-54.000	0
Dotatie	211.000	0	0	0		
Onttrekking	0	-30.000	-142.000	-210.000	-54.000	

Figuur 11: Ontwikkeling egalisatievoorziening (bedragen in €)

De afgelopen jaren is jaarlijks meer onttrokken aan de egalisatievoorziening dan is toegevoegd. De egalisatiereserve is eind 2019 leeg.

5.4.5 Kostenverhogende factoren

Gemeente Zaanstad heeft bij het beheer en de exploitatie van de begraafplaatsen te maken met een aantal kostenverhogende factoren:

- Slappe ondergrond. De grondslag van Zaanstad daalt met 1 tot 2 cm. per jaar. De begraafplaatsen moeten gemiddeld om de 30 jaar worden opgehoogd om te blijven voldoen aan de vereiste drooglegging.
- Graven uitgegeven voor onbepaalde tijd. Van de ruim 8.000 uitgegeven graven zijn er ruim 1.000 uitgegeven voor onbepaalde tijd. In deze graven vinden alleen bijzettingen plaats. In tegenstelling tot graven voor bepaalde tijd hoeven de grafrechten niet te worden verlengd, er komen geen grafrechten binnen.
- Meerdere gemeentelijke begraafplaatsen verdeeld over de gemeente betekent extra reistijd voor de medewerkers en materieel en extra voorzieningen t.o.v. gemeenten die een of twee gemeentelijke begraafplaatsen hebben. Minder efficiënt.
- Onderhoud Joodse begraafplaats. De gemeente heeft in de jaren '60 van de vorige eeuw het beheer en onderhoud van de Joodse gemeenschap. De Joodse begraafplaats is echter geen gemeentelijke begraafplaats.
- Subsidie aan kerkgenootschappen voor niet-gemeentelijke begraafplaatsen. Tot 2020 was dit een kostenverhogende factor.

In Zaanstad worden alle kosten die gerelateerd zijn aan de begraafplaatsen doorgerekend aan de tarieven. Er is niet ervoor gekozen een onderscheid om alleen de kosten door te berekenen die te maken hebben met de service/dienst die wordt geleverd. Mocht daarvoor gekozen worden betekent dit wel dat er alternatieve dekking moet worden aangewezen voor deze kosten.

5.5 Vergelijking tarieven met andere gemeenten

5.5.1 De aanpak

In deze tariefvergelijking is gekeken naar particuliere en algemene graven voor volwassenen. Dit zijn de graven die het meest gebruikt worden. Particuliere graven worden in Nederland uitgegeven voor minimaal 10 jaar (wettelijk voorgeschreven grafrust) tot onbepaalde tijd.

In Zaanstad worden particuliere graven uitgegeven voor 10 of voor 20 jaar. Het grafrecht kan steeds met 10 of 20 jaar verlengd worden. Bij de andere gemeenten zijn soms meer of andere mogelijkheden. De tariefvergelijking beperkt zich voor de particuliere graven tot graven die voor 10 of 20 jaar worden

uitgegeven en verlengd. Wanneer andere gemeenten deze mogelijkheid niet kennen is het tarief van de andere gemeente 'aangepast' aan de periode van 10 of 20 jaar, om de vergelijking met Zaanstad mogelijk te maken.

De tarieven uit de tarievenlijsten van de verschillende gemeenten zijn niet vergelijkbaar. Sommige gemeenten hanteren tarieven voor grafrechten waarin het onderhoud is inbegrepen, andere gemeenten hebben een apart tarief voor onderhoud. Vaak is onderhoud verplicht, maar soms niet. Bij de tarieven voor een begraafing is soms het gebruik van aula inbegrepen (indien aanwezig), soms niet. Soms is gebruik van orgel/piano inbegrepen, soms is het een apart tarief.

Er zijn 'pakketten' gemaakt om vergelijking mogelijk te maken:

- Algemeen graf inclusief begraafing en gebruik van aula/orgel (indien aanwezig)
- Particulier graf voor 10 jaar inclusief 1 begraafing en gebruik van aula/orgel (indien aanwezig)
- Particulier graf voor 20 jaar inclusief 1 begraafing en gebruik van aula/orgel (indien aanwezig)
- Particulier graf voor 20 jaar inclusief 2 begraafingen, gebruik van aula/orgel (indien aanwezig) en verlenging voor 10 jaar (uitgaande dat verlenging nodig is om voor de bijzetting grafurst van 10 jaar te garanderen).

Bij deze pakketten is alleen gekeken naar de gemeentelijke tarieven. De kosten van een begraafing zijn hoger omdat daar ook de kosten van de begrafenisondernemer nog eens bijkomen.

Zaanstad heeft echter meerdere tarieven voor grafrecht en verlengen van grafrecht. Bij de vergelijking is voor Zaanstad het grafrecht voor een particulier graf gebruikt, omdat dit het meest gebruikt wordt en het best lijkt aan te sluiten op wat andere gemeenten bieden.

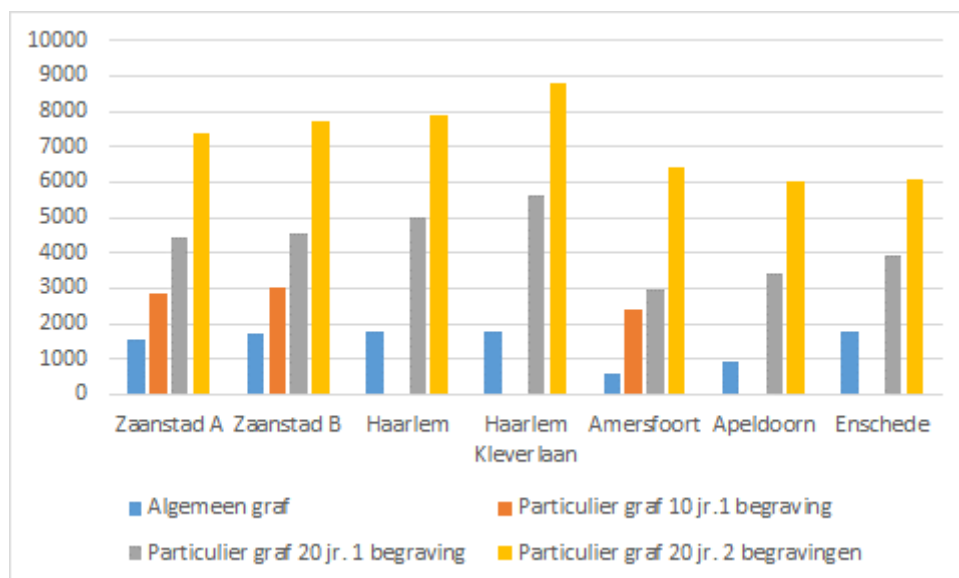
Appels en peren vergelijken

Een tariefvergelijking is niet meer dan het vergelijken van tarieven, zoals de naam al zegt. Het eindresultaat van beleid, kosten voor beheer, onderhoud en organisatie en toerekeningen naar de exploitatie van begraafplaatsen, dat zichtbaar is voor de burger die een graf gaat uitzoeken of een keuze wil maken tussen begraven en cremen. Het zegt weinig tot niets over het kostenniveau van de andere gemeenten en hoe zij dat toerekenen aan verschillende producten en diensten op de begraafplaatsen. Iedere gemeente heeft daar haar eigen wijze van verrekenen voor. De toerekening van overhead aan de begraafplaatsen verschilt per gemeente. De wetgever geeft daarvoor ook geen voorwaarden (zie par. 3.3)

Niet iedere gemeente hanteert het principe van kostendekkende exploitatie en bij gemeenten die dit principe wel hanteren wordt het verschillend toegepast. Er zijn gemeenten die van het onderhoud alleen het grafonderhoud toerekenen aan de begraafplaats en het onderhoud van de groenstructuur op de begraafplaats toerekenen aan beheer openbare ruimte.

5.5.2 Vergelijking met andere gemeenten

Het is niet mogelijk om de tariefsopbouw te vergelijken. Wel kunnen we de tarieven vergelijken die voor de pakketten in rekening worden gebracht. Daarbij is gekeken naar gemeenten van gelijke omvang en gemeenten in de regio.

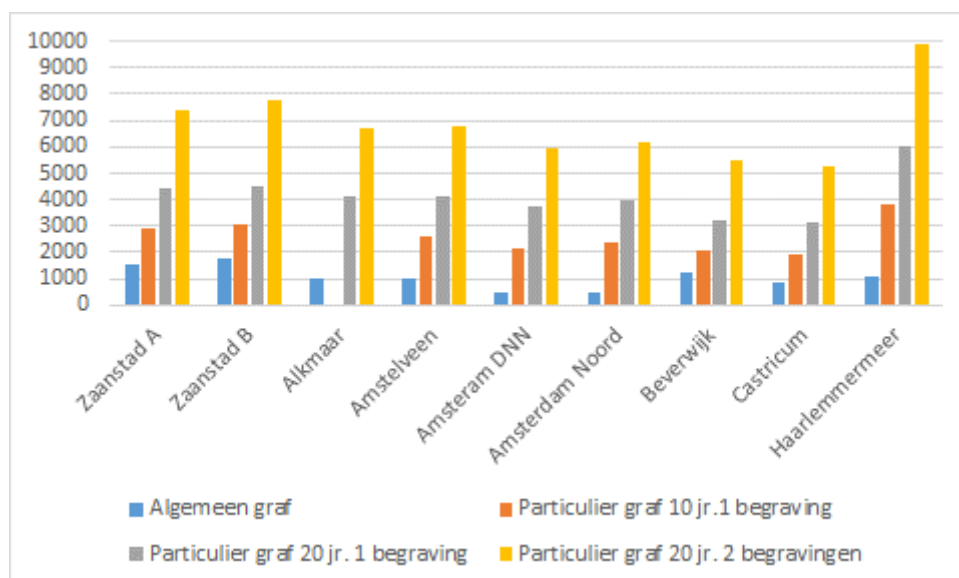

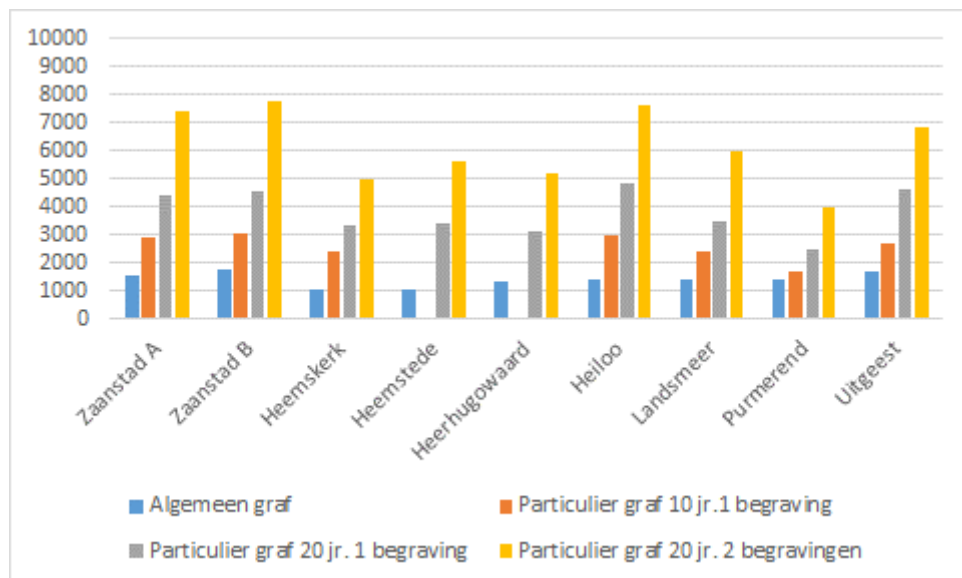
Figuur 12: Vergelijking pakket tarieven 2020 algemene graven Zaanstad met vier gemeenten van gelijke omvang.

Zaanstad A: Zaandam, Krommeniedijk, Wormerveer-west, Zandijk

Zaanstad B: Wormerveer-noord, Krommenie-Blok, Westzaan

Voor het pakket particulier graf 10 jaar met 1 begrafting is alleen een vergelijking met Amersfoort mogelijk, de andere gemeenten kennen deze mogelijkheid niet.

Figuur 13 + 14: Vergelijking pakket tarieven 2020 algemene graven Zaanstad met 14 regiogemeenten.

Zaanstad A: Zaanstad, Krommeniedijk, Wormerveer-west, Zaanwijk

Zaanstad B: Wormerveer-noord, Krommenie-Blok, Westzaan

Voor het pakket particulier graf 10 jaar met 1 begraaving is alleen vergelijking mogelijk met een beperkt aantal gemeenten.

5.6 Conclusie tariefvergelijking

Uit de voorliggende vergelijking van de tarieven van de begraafplaatsen (in vier pakketten) van gemeente Zaanstad met een aantal gemeenten van vergelijkbare omvang en met omliggende gemeenten kunnen de volgende conclusies getrokken worden:

- De tarieven van Zaanstad zijn bovengemiddeld hoog ten opzichte van andere gemeenten met gelijke omvang. Alleen op de begraafplaatsen Haarlem en Haarlem Kleverlaan zijn de tarieven hoger. En ook Enschede heeft hogere tarieven voor de algemene graven.
- De tarieven van Zaanstad zijn bovengemiddeld hoog ten opzichte van de regiogemeenten. Bij de algemene graven heeft Zaanstad het hoogste tarief. Voor de particuliere graven hebben Haarlemmermeer en Heiloo hogere tarieven. Uitgeest heeft vergelijkbare tarieven met Zaanstad. De nadere 11 gemeenten hebben lagere tarieven.

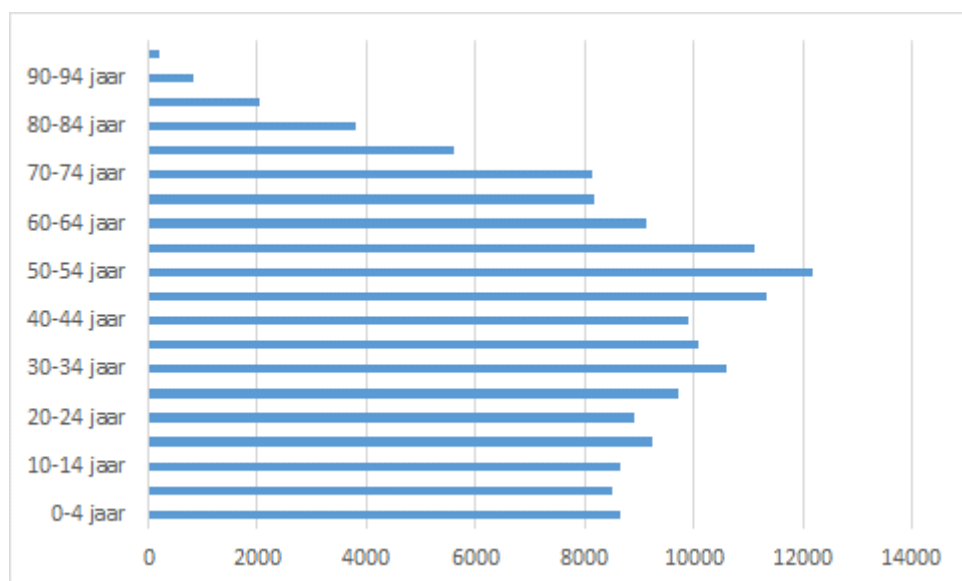
Zoals eerder aangegeven is een tariefvergelijking niet meer dan het op een rij zetten van de tarieven van Zaanstad en een aantal andere gemeenten. De mate van kostendekkendheid is sterk afhankelijk van de kosten die zijn toegerekend. Er is geen vergelijking te maken in dat opzicht met de andere gemeenten.

6 TRENDS EN ONTWIKKELINGEN

In Nederland zijn veel ontwikkelingen op het gebied van afscheid nemen, begraven en cremeren. Dit heeft gevolgen voor exploitatie van de begraafplaatsen. In dit hoofdstuk een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen.

6.1 Toename sterfgevallen

Eind 2019 kent Zaanstad bijna 156.000 inwoners. Door de leeftijdsopbouw in Zaanstad ligt het aantal sterfgevallen op dit moment relatief laag. In onderstaande figuur is de leeftijdsopbouw van de Zaanse inwoners weergegeven.

Figuur 15: Leeftijdsopbouw inwoners Zaanstad in 2020. (Bron: Zaanstad in cijfers)

De komende jaren mag verwacht worden dat het aantal sterfgevallen sterk gaat toenemen. Verwacht wordt dat de komende jaren het aantal sterfgevallen zal toenemen naar circa 1.700 per jaar in 2029 en verder stijgen naar 2.100 in 2040.

6.2 Ontwikkelingen begraven en cremeren

Begraven en cremeren

Het percentage overledenen dat wordt begraven daalt in Nederland al jaren. In 2017 was het begraafpercentage in Nederland, 36,2%, het crematiepercentage 63,8%. De meerderheid van de Nederlanders die kiest voor begraven, doet dit vanuit hun geloofsovertuiging³. Daarnaast vinden velen van hen het belangrijk dat hun nabestaanden een gedenkplek kunnen bezoeken, worden zij graag bijgezet in een familiegraf of bij de overleden partner. Of kiezen zij voor begraven, omdat dit van oudsher traditie is of omdat dit voor hun gevoel de enige juiste manier van lijkbezorging is. Het teruggeven van hun lichaam aan de natuur wordt ook veel genoemd als reden voor deze keuze.

³ Bron: Draagvlakonderzoek resumeren – houding ten aanzien van lijkbezorging febr. 2017, I&O research

Traditioneel begraven

- Mensen kiezen steeds minder voor traditioneel begraven/begraven op een traditionele begraafplaats. Als redenen worden genoemd de hoge kosten van een graf, de sfeer en uitstraling, strikte regels waardoor geen maatwerk mogelijk is, noch bij de keuze van een graf noch bij het afscheid en de begrafenis.
- Mensen die kiezen voor begraven op een traditionele begraafplaats worden veelal in hun eigen woonplaats begraven of anders in hun geboorteplaats.
- Nederlanders van Turkse en Marokkaanse afkomst gaan nu nog vaak terug naar land van herkomst voor de begrafenis. Hun uitvaartverzekering voorziet daarin. De 3e en 4e generatie zal naar verwachting steeds vaker kiezen voor een graf in Nederland.
- Moslims en Joden hechten aan eeuwigdurende grafrust. Traditionele begraafplaatsen spelen nog weinig in op die behoefte.

Natuurbegraven

Natuurbegraafplaatsen zijn in opkomst. Op natuurbegraafplaatsen wordt begraven in een natuurlijke omgeving. Graven worden meestal voor onbepaalde tijd uitgegeven. Er zijn slechts vergankelijke grafmonumenten. Mensen kiezen voor natuurbegraven omdat men wil bijdragen aan de instandhouding van natuur, omdat men zich hier meer thuis voelt dan op een traditionele begraafplaats, omdat men geen zorg voor een graf wil achterlaten aan de nabestaanden of om verzekerd te zijn van eeuwige grafrust. De branchevereniging (BRANA), waarbij een aantal natuurbegraafplaatsen is aangesloten, verwacht dat op den duur 5-10% van de overledenen zal kiezen voor natuurbegraven. Brancheorganisatie BRANA ziet natuurbegraven als een alternatief voor cremen, omdat er geen zorg aan een graf besteed hoeft te worden en er geen verlenging van de rechten nodig is en dus geen discussie in de familie over al dan niet verlengen en hoe gaan we dat betalen. Naarmate er meer natuurbegraafplaatsen komen, zal men vaker kiezen voor een natuurbegraafplaats dicht bij huis.

Andere vormen van lijkbezorging

De verwachting is dat naast begraven of cremen op termijn een andere vorm van lijkbezorging zal ontstaan, een meer duurzame vorm, zoals resomeren, cryomeren of ecoleren. Hiervoor is een wetswijziging nodig (Wlb). Yarden is al enkele jaren bezig met onderzoek om resomeren mogelijk te maken. Resomeren, een techniek waarbij de stoffelijke resten met behulp van kaliumhydroxide worden opgelost in water bij een temperatuur van 150 graden, is al toegestaan in Canada en enkele deelstaten van de Verenigde Staten. Yarden heeft inmiddels een formeel verzoek tot aanpassing van de Wet op de lijkbezorging ingediend. Er wordt inmiddels gewerkt aan het moderniseren van de Wet op de Lijkbezorging. De verwachting is dat de komende jaren resomeren toegestaan wordt.

Sinds kort is bekend dat DELA onderzoekt of ecoleren (lijk door middel van elektriciteit omzetten in poeder) mogelijk gemaakt kan worden in Nederland⁴. Bij cryomeren wordt het lichaam bevroren, waarna het door kleine trillingen in een organische substantie uiteenvalt. Of en wanneer deze nieuwe vormen van lijkbezorging wettelijk mogelijk worden, is niet te voorspellen. In de uitvaartbranche zijn de meningen daarover verdeeld. De verwachting is wel dat een of meerdere van deze vormen in de toekomst wettelijk toegestaan worden.

⁴ Bron: Vakblad Uitvaart, november 2016

Uitvaartondernemers verwachten niet dat deze vormen de komende tijd massaal zullen aanslaan.

6.3 Persoonlijk afscheid

Hier zien we de volgende ontwikkelingen:

- Meer behoefte aan een persoonlijk afscheid bij de overledene en de nabestaanden. Het wordt gewoner om het 'anders' te doen. Men laat zich minder gemakkelijk dwingen in standaarden/tradities. Eeuwenoude uitvaarttradities worden steeds minder toegepast. Zwarte of stemmige kleding, droevige muziek, koffie met cake en de rij bij het condoleren komen steeds minder voor. Meer aandacht voor het 'vieren van het leven' met meer kleur, vrolijke muziek en bijpassende hapjes en drankjes. Ouderen kiezen nog wel vaker voor een meer traditionele ingetogen uitvaart met een afscheidsdienst in een kerk of crematorium. Jongeren willen vaak een feestelijk afscheid, persoonlijke kist, een biologische kist en begraven worden in de natuur.
- Uit de in het najaar 2016 verschenen Afscheidsmeter blijkt dat bijna iedereen eens in de paar jaar na denkt over zijn/haar eigen uitvaart. Vrouwen staan daar vaker bij stil dan mannen. Vrouwen beschrijven de gewenste uitvaart als 'warm'; mannen kiezen vaker voor 'humor' en 'luchtig'. Ook de wijze van opbaren (open/gesloten kist) is voor vrouwen belangrijker dan voor mannen. De vrouwen zijn zuiniger als het gaat om de uitvaart dan mannen. Ruim een derde van de vrouwen weegt het kostenaspect in sterke mate mee, terwijl dit bij mannen een kwart is. Vrijwel iedereen vindt het belangrijk dat de nabestaanden geen schulden overhouden na hun dood.
- Uit de Afscheidsmeter blijkt ook dat twee-derde van de ondervraagden de muziek het meest belangrijk vindt. Ook de catering en de locatie van het graf/de gedenkplaats/verstrooiing is voor bijna 50% van de respondenten van belang.
- Ruim 40% vindt de locatie van de uitvaart belangrijk. Dit is terug te zien in het feit dat er steeds vaker wordt gekozen voor een afscheidsplechtigheid op een andere locatie dan in een kerk, het crematorium of de aula van de begraafplaats: van sportkantine /clubhuis tot schouwburg. Van kroeg tot hotel. Men kiest voor een plek waar de overledene een band mee had of waar de familie zich thuis voelt. Ook niet-kerkelijke uitvaarten worden soms juist weer in een (mooie) kerk gehouden.
- Niet iedereen schakelt meer standaard de uitvaartondernemer in om de uitvaart te regelen. In een aantal gevallen regelt de familie de hele uitvaart zelf.
- Dood begint weer meer bij het leven te horen. Steeds vaker verschijnen boeken en zijn er tentoonstellingen. En ook tv-programma's zoals Achterblijvers, Over mijn lijk en Doodgewoon nemen en kijkje achter de schermen van Rotterdamse begraafplaatsen en crematoria.

6.4 Exploitatie begraafplaatsen in Nederland

De exploitatie van veel begraafplaatsen in Nederland staat onder druk door de afname van het aantal begrafenissen en de kortere termijn waarvoor graven worden afgenomen (minder verlengingen), terwijl de kosten gelijk blijven of niet evenredig dalen.

De druk op de exploitatie uit zich soms in vermindering van de dienstverlening en verlaging van het onderhoudsniveau al dan niet gecombineerd met (soms forse) tariefstijgingen. Dit bevestigt het beeld - dat door uitvaartverzekeraars en crematoria wordt opgeroepen - dat begraven duur is. Het kan een

negatieve invloed hebben op het aantal mensen dat kiest voor begraven. Waardoor een vicieuze cirkel ontstaat: nog minder begravingen en gelijkblijvende kosten.

7 VOORUITBLIK

7.1 Prognose ontwikkeling aantal begravingen gemeentelijke begraafplaatsen

Een prognose voor het aantal begravingen is gebaseerd drie factoren:

- Prognose van het aantal inwoners van Zaanstad
- Prognose van het aantal sterfgevallen per jaar
- Prognose van het aandeel begravingen.

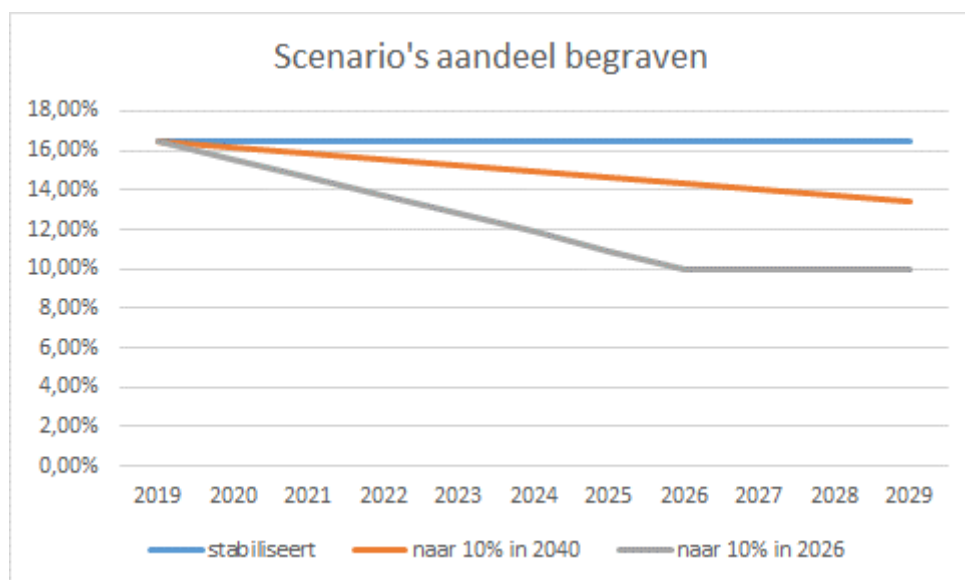
In al deze drie prognoses zitten onzekerheden. Hoe langer vooruitgekeken wordt hoe groter de onzekerheden worden en hoe minder betrouwbaar de prognose. Om die reden is de prognose opgesteld voor de periode tot 2030.

De verwachting is dat het aantal inwoners van gemeente Zaanstad de komende jaren blijft toenemen, van 155.000 nu naar ruim 181.000 in 2040. Ook het aantal sterfgevallen per jaar neemt toe, van een kleine 1.300 in 2019 tot bijna 2.100 in 2040⁵. De sterkere toename van het aantal sterfgevallen wordt veroorzaakt voor de onevenwichtige opbouw van de bevolking (zie par. 6.1)

Prognose aandeel begravingen - drie scenario's

Hoe het begraafaandeel zich zal ontwikkelen is lastig te voorspellen. Vanwege de onzekerheden in ontwikkeling van het begraaf-/crematiepercentage wordt bij deze prognose gewerkt met vijf scenario's voor de ontwikkeling van het aantal begravingen:

- A. Gelijkblijvende crematiepercentage/begraafpercentage (gelijk aan 2019)
- B. Daling van aandeel begraven naar 10% in 2040
- C. Daling van aandeel begraven naar 10% in 2026 (= doorzetting lijn afgelopen jaren).

Figuur 16: Scenario's voor de capaciteitsberekening

Het ligt niet in de lijn der verwachtingen dat het begraafaandeel zal stijgen.

⁵ Informatie O&S Zaanstad 9-19-2018, realistisch scenario

Toename van de sterfgevallen

Als gevolg van de groei van de stad en de vergrijzing zal de komende jaren het aantal sterfgevallen toenemen. In onderstaande grafiek is dit weergegeven

Figuur XXX: Ontwikkeling sterfgevallen

De prognose voor de jaren na 2030 is minder betrouwbaar vanwege de toename van onzekerheden op de langere termijn. Er gaan stemmen op die zeggen dat het begraafaandeel in Nederland gaat stabiliseren. Jongeren geven veel meer dan ouderen de voorkeur aan begraven en ook het aspect duurzaamheid, minder kunstmatig en meer natuurlijke processen, speelt een rol. In dat geval zal het aantal begravingen meer toenemen dan de prognoses nu laten zien. Anderzijds zullen er ook andere vormen van lijkbezorging mogelijk worden.

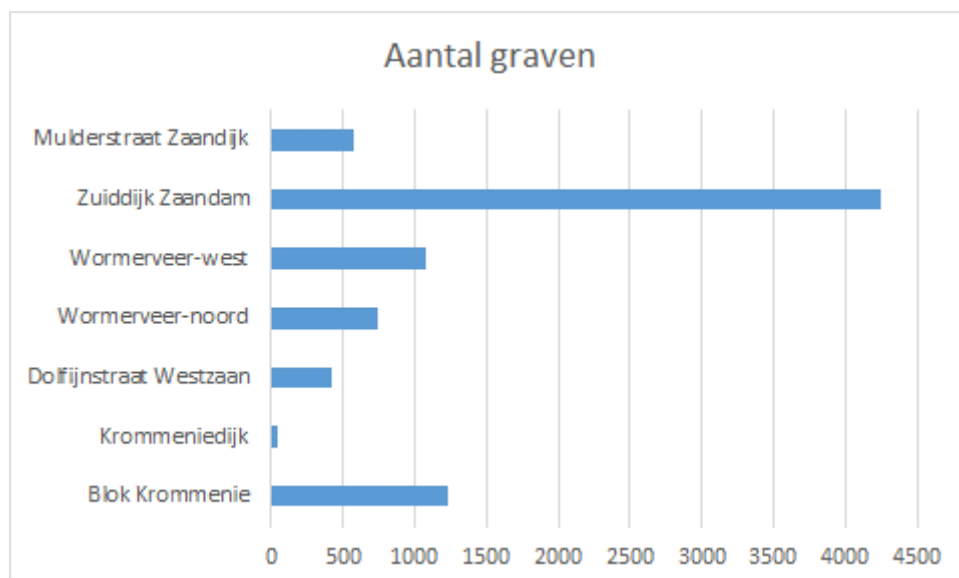
7.2 Prognose grafvoorraad

In de prognose grafvoorraad is aangegeven of er voldoende graven beschikbaar zijn/komen om aan de behoefte aan graven te voorzien. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in algemene en particuliere graven.

De prognose is de best mogelijke benadering van het aantal begravingen en uitgifte van graven en asbestemmingen. In werkelijkheid zullen de aantallen sterfgevallen, begravingen en asbestemmingen jaarlijks variëren en zal een prognose nooit (helemaal) uitkomen. Het is dan ook zaak om de ontwikkelingen in aantallen sterfgevallen, begravingen, asbestemmingen en uitgiftetermijnen te blijven monitoren.

Aantal graven in Zaanstad

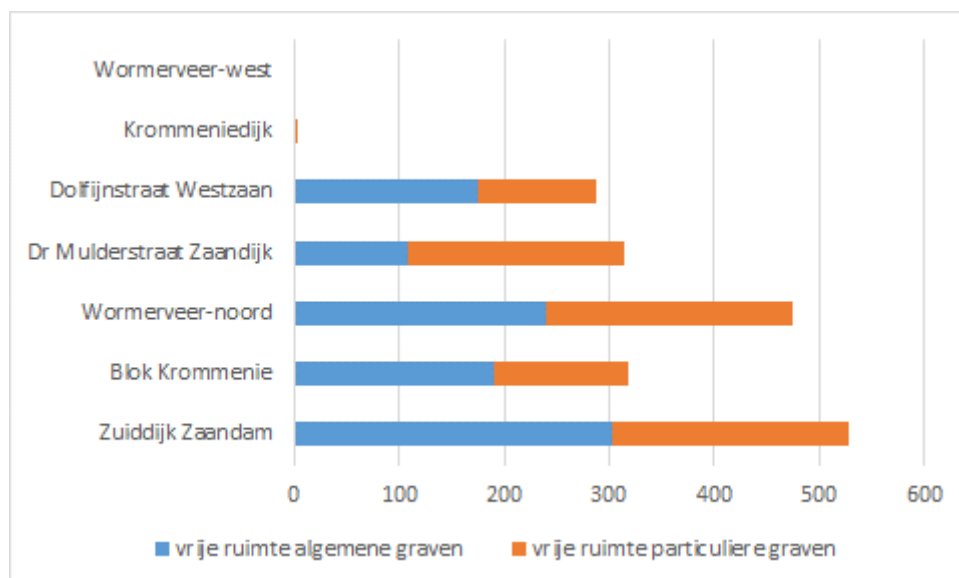
Zaanstad heeft op de begraafplaatsen in totaal 8.300 graven. In onderstaande figuur is het aantal graven weergegeven

Figuur 17: Aantal graven per begraafplaats

Op de begraafplaatsen zijn circa 1.000 graven uitgegeven voor onbepaalde tijd. Dat houdt in dat deze grafruimte in de toekomst niet meer beschikbaar komt om in te begraven. Alleen met toestemming na nabestaanden kan de gemeente overgaan tot het ruimen van deze graven.

In onderstaande figuur wordt de totale vrij grafruimte in Zaanstad weergegeven eind 2019. In totaal zijn er 1.016 vrije algemene graven en 911 vrije particuliere graven.

Figuur 18: Vrije grafruimte op de begraafplaatsen

Op de begraafplaats Zuiddijk Zaandam wordt voor de algemene graven in drie lagen begraven. Voor particuliere graven kan dit ook tot drie lagen. Het is echter aan de rechthebbende van het particuliere graf of deze van deze mogelijkheid gebruik maakt. Op alle andere begraafplaatsen wordt in twee lagen begraven.

7.2.1 Uitgangspunten prognose grafvoorraad

Uitgangspunten bij deze prognose

Bij deze prognose van de behoefte aan graven en de grafvoorraad is uitgegaan van een verhouding van 25% algemene graven en 75% particuliere graven. Afgelopen jaren was dit de verhouding. Deze verhouding kan wijzigen. Om deze reden moet er speling gehouden worden in de grafvoorraad van zowel particuliere als algemene graven.

Bij de particuliere graven is uitgegaan dat bij 45% van de begravingen er sprake is van de uitgifte van een nieuw graf. De overige 55% zal begraven in de tweede of derde laag van graven die al zijn uitgegeven.

Onduidelijkheden in de prognose

- In de prognoses is geen rekening gehouden met het weer vrijvallen van graven. In de periode tot 2030 zullen ook particuliere en algemene graven vrijkomen doordat de rechthebbende afstand doet van het grafrecht of het grafrecht niet verlengd/verloopt. Omdat algemene graven in Zaanstad voor 10 jaar worden uitgegeven, kunnen deze in principe na 10 jaar geruimd worden. Daadwerkelijke ruiming vindt plaats na een periode van 10 jaar na de laatste begraving in de grafrij. Dit betekent dat gemiddeld een algemeen graf na 15 jaar weer beschikbaar komt. Particuliere graven worden uitgegeven voor bepaalde tijd. Maar hier kunnen nabestaanden ervoor kiezen het grafrecht te verlengen. Het is dan mogelijk dat een graf 20 tot 60 jaar wordt gebruikt. Gemiddeld wordt een particulier graf voor bepaalde tijd in Nederland 40 jaar gebruikt. Dat betekent dat een particulier graf voor bepaalde tijd na circa 40 jaar weer beschikbaar komt. In het verleden zijn op deze begraafplaatsen graven voor onbepaalde tijd uitgegeven. Omdat deze graven niet verlengd hoeven te worden en de rechthebbende geen kosten hoeft te maken om het graf in stand te houden, blijven deze graven veel langer in stand.
- Er is geen rekening gehouden met veranderende trends bij het begraven van moslims. Zaanstad kent een moslimgemeenschap van circa 26.000 inwoners. Bij overlijden worden moslims veelal volgens islamitische traditie begraven in het land van herkomst. Begraven in Nederland komt slechts in enkele gevallen voor. Maar de verwachting is dat daarin een verandering zal komen en dat de derde of vierde generatie moslims in Nederland worden begraven. Onduidelijk is of zij ook blijven vasthouden aan het begraven. Ook deze trend is niet voorspelbaar en is in de prognose niet meegenomen.

7.2.2 Prognose grafruimte

Deze prognose is gebaseerd op de prognose van het aantal sterfgevallen en de drie scenario's voor de ontwikkeling van het begraafaandeel (par. 7.1)

De verkenning van de behoefte aan graven in dit scenario laat zien dat de voorraad algemene graven in totaal ruim voldoende is voor de periode tot 2030. Dit is niet het geval bij particuliere graven.

	<i>Begraaf- aandeel 15%</i>	<i>Begraaf- aandeel 10% in 2040</i>	<i>Begraaf- aandeel 10% in 2026</i>	<i>Beschikbare graven</i>	<i>Resterende vrije graven eind 2029</i>
Algemene graven	258	230	185	1.016	tussen 831 en 758
Particuliere graven	889	794	637	911	tussen 22 en 274

Figuur 19: Totaalbeeld beschikbare en benodigde graven in de periode 2020-2029

In de periode tot 2030 zijn er ruim voldoende algemene graven beschikbaar (1.016 beschikbaar t.o.v. 258 benodigd). Bij de particuliere graven is dat anders. In het scenario gelijkblijvend begraafaandeel zijn tot 2030 naar verwachting 899 nieuwe particuliere graven nodig. Er zijn er 911 beschikbaar.

Op de begraafplaatsen zijn nog veel graven waar grafrechten op rusten. Voor een deel komt dat doordat in het verleden graven voor onbepaalde tijd zijn uitgegeven. Maar er is ook veel grafruimte in gebruik die voor bepaalde tijd zijn uitgegeven. Dat maakt dat de beschikbare vrije grafruimte redelijk beperkt is. De uitgifte van nieuwe graven is beperkt. In principe is er tot 2030 voor alle begraafplaatsen gezamenlijk geen capaciteitsprobleem. Te meer omdat in de prognoses geen rekening is gehouden met op opzeggen/vervallen van grafrechten in deze periode.

Om inzicht te krijgen op welke begraafplaatsen het capaciteitsvraagstuk het meest urgent wordt, is dit voor het scenario van gelijkblijvend begraafaandeel hieronder in een tweetal figuren nader uitgewerkt. Het scenario dat uitgaat van een gelijkblijvend begraafaandeel gaat uit van de meeste begravingen. Daarbij moet worden opgemerkt dat een prognose per begraafplaats minder betrouwbaar is dan de totaalprognose, omdat het om lagere aantallen gaat en er meer variabelen zijn.

<i>Begraafplaats</i>	<i>Aandeel begravingen periode 2020</i>	<i>Beschikbaar</i>	<i>Benodigd aantal nieuwe graven 2020-2029</i>	<i>Resterende vrije graven eind 2029</i>
Zuiddijk Zaandam	57%	226	578	-352
Krommenie-Blok	17,5%	127	116	12
Wormerveer-noord	12,5%	236	107	129
Dr.Mulderstraat Zaandijk	7,5%	206	62	144
Dolfijnstraat Westzaan	5,5%	112	27	85
Krommeniedijk	0%	4	0	4
Wormerveer-west	0%	0	0	0
TOTAAL		911	889	22

Figuur 20: Verkenning beschikbare en benodigde particuliere graven per begraafplaats – gelijkblijvend begraafaandeel (16,5%)

<i>Begraafplaats</i>	<i>Aandeel begroavingen periode 2020</i>	<i>Beschikbaar</i>	<i>Benodigd aantal nieuwe graven 2020-2029</i>	<i>Resterende vrije graven eind 2029</i>
Zuiddijk Zaandam	57%	302	143	160
Krommenie-Blok	17,5%	190	43	147
Wormerveer-noord	12,5%	239	40	200
Dr.Mulderstraat Zaandijk	7,5%	108	23	85
Dolfijnstraat Westzaan	5,5%	175	10	165
Krommeniedijk	0%	0	0	0
Wormerveer-west	0%	0	0	0
TOTAAL		1.016	258	758

Figuur 21: Verkenning beschikbare en benodigde algemene graven per begraafplaats – gelijkblijvend begraafaandeel (16,5%)

Een tekort aan particuliere graven zal het eerst optreden op de begraafplaats Zuiddijk Zaandam. Hoe groot het daadwerkelijk tekort op de begraafplaatsen Zaandam zal zijn, hangt ook af van het aantal particuliere graven waarvan in de komende jaren afstand wordt gedaan of waarvan het grafrecht niet verlengd wordt en die dus vrijkomen. Eén en ander is niet te prognosticeren. Daarbij lijkt er ruimte te zijn om beschikbare ruimte voor algemene om te zetten naar particuliere graven.

7.2.3 Prognose voorraad asbestemmingen

Eind 2019 waren 161 specifieke asbestemmingen beschikbaar. Asbestemmingen worden uitgegeven voor 5 of 10 jaar. Op basis van de historische gegevens zijn waarschijnlijk tussen de 15 en 20 specifieke asbestemmingen per jaar nodig. Op basis hiervan zou Zaanstad met de bestaande asbestemmingen tussen de 8 en 12 jaar vooruit kunnen. Echter er zijn verschillen in de behoefte per begraafplaats. Het is lastig daarvoor een goede prognose te maken.

7.2.4 Monitoring grafvoorraad nodig

Het is belangrijk om de komende jaren de ontwikkeling van het aantal begravingen, de verdeling begravingen in algemene en particuliere graven en de uitgifte en vrijval van particuliere graven jaarlijks te volgen. Door de ontwikkeling te volgen kan tijdig worden bepaald over maatregelen nodig zijn of dat de behoefte en voorraad graven in evenwicht zijn.

Ook verdient het aanbeveling om te onderzoeken wat de uitgiftetermijn van particuliere graven voor onbepaalde tijd is. Gemiddeld in Nederland is deze ongeveer 40 jaar. Is dat in Zaanstad ook zo? En blijft dat zo of gaat dit teruglopen omdat er minder verlengd wordt? Ook dit is van belang bij het bepalen of op de begraafplaatsen voldoende graven beschikbaar zijn.

7.2.5 Concentreren begraven?

Er wordt actief begraven op de begraafplaatsen Zuidoost Zaandam, Blok - Krommenie, Wormerveer-Noord, Westzaan en Zaandijk. Het overgrote deel van de begravingen vindt plaats op begraafplaats Zaandam. Bij de gesprekken over de toekomst van de gemeentelijke begraafplaatsen kwam de vraag of het mogelijk is de begravingen meer te concentreren en/of een of meerdere begraafplaatsen opgeheven zouden kunnen worden. Om drie redenen: besparing van kosten, geldende ruimteclaims voor uitbreiding van de begraafplaatsen (met name bij Zaandijk op het volkstuintencomplex) en (op termijn) vrijkomen van ruimte.

Uit de prognose blijkt dat er op het totaal van gemeentelijke begraafplaatsen voldoende algemene graven zijn voor de periode tot 2030 en dat de voorraad particuliere graven net voldoende is. In deze prognose is geen rekening gehouden met de grafrechten die in deze periode komen te vervallen

Op begraafplaats Zaandam of de begraafplaatsen Zaandam, Krommenie-Blok, Wormerveer-Noord samen is voldoende grafruimte beschikbaar om voor de langere termijn in de behoefte aan graven te voorzien. Er is een tekort aan particuliere graven van 300 maar een overschot aan algemene graven van 474. Door omvorming van algemene graven naar particuliere graven is het mogelijk om de komende jaren het begraven te centraliseren op drie begraafplaatsen. In deze prognose is ook geen rekening gehouden met het vrijvallen van graven in de periode tot 2030.

8 STERKTE-/ZWAKTEANALYSE

Een sterkte-zwakteanalyse geeft een beeld van een situatie. Door het invullen van sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen kunnen scenario's voor de toekomst ontwikkeld worden.

In deze sterkte-zwakteanalyse staan de begraafplaatsen centraal. In de breedste zin van het woord: van dienstverlening, relatie met uitvaartondernemers, voorzieningen (gebouwen, toiletten, urnenmuren, etc), terreinen, onderhoud begraafplaatsen, tarieven, type graven, etc.

8.1 Sterkten en zwakten

In onderstaande tabel zijn de sterke en zwakte punten in beeld gebracht.

Aspect	Sterk	Zwak
Aantal begraafplaatsen	Vrijwel iedere kern heeft een gemeentelijke begraafplaats. Men kan dicht bij huis begraven worden. Een begraafplaats is een sociale voorziening, met name in de kleinere kernen.	Meerdere locatie zijn minder doelmatig te beheren en te onderhouden dan één locatie.
Ontwikkeling op het gebied van lijkbezorging.	Er is voldoende keuzemogelijkheid. Nabestaanden kunnen kiezen om te cremen of te begraven in Zaanstad.	Er is een gestage groei in het aantal nabestaanden dat kiest voor crematie. Het aandeel begraven daalt van 26% naar 18%. Daardoor nemen de inkomsten op de begraafplaatsen af.
	Zonder de mogelijkheid van crematie was er al lang een ruimtegebrek op de Zaanse begraafplaatsen.	-
	De Zaanse samenleving groeit de komende jaren van 155.000 naar 200.000 inwoners. Op termijn leidt deze bevolkingsgroei mogelijk tot een toename van het gebruik van de begraafplaatsen.	-
Graven voor onbepaalde tijd	Door graven voor onbepaalde tijd uit te geven zijn veel graven door de tijd heen behouden gebleven. Daaronder graven van markante Zaankanters.	Op de Zaanse begraafplaatsen zijn ongeveer 1.000 van de 8.300 aanwezige graven, uitgegeven voor onbepaalde tijd. De gemeente ontvangt hiervoor geen inkomsten. De kosten voor onderhoud drukken op de begraafstarieven.
	-	De ruimte op de begraafplaatsen wordt niet optimaal gebruikt voor het begraven.
Ruimte voor verschillende geloofsgemeenschappen	Op de begraafplaatsen is een apart gedeelte beschikbaar voor katholieken i.v.m. de wens om begraven te worden in gewijde grond.	-
	Op de begraafplaatsen Blok in Krommenie en de Zuiddijk te Zaandam wordt de mogelijkheid geboden aan islamieten om te worden begraven.	In Zaanstad is het niet mogelijk om conform de islamitische traditie te worden begraven. Zo kennen niet meer de mogelijkheid van eeuwigdurend begraven en kan er niet binnen 24 uur worden begraven.

Aspect	Sterk	Zwak
Joodse begraafplaats	De joodse gemeenschap heeft een eigen begraafplaats in Zaanstad en de gemeente verzorgt het onderhoud van de begraafplaats als ereschuld aan de Joodse gemeenschap	De kosten voor het onderhoud drukken op de begraafstarieven en worden daarmee doorbelast aan de tarieven voor de huidige dienstverlening.
Informatievoorziening	Vaste medewerkers op de begraafplaatsen zijn in staat vragen te beantwoorden van nabestaanden. Ook ondersteunen zij nabestaanden bij het uitkiezen van een grafruimte.	Het geven van informatie werkt versturend op het onderhoud aan de begraafplaatsen. Daarmee wordt het onderhoud duurder.
	Via een folder worden nabestaanden geholpen in hun keuze voor een type graf	Informatievoorziening over de tarieven en de bijkomende kosten wordt als onvoldoende beoordeeld door de uitvaartondernemers.
	Via de website van Zaanstad kunnen nabestaanden informatie vinden over graven. (zoekterm begraven).	-
Reservering van een begraafplaats	Uitvaartondernemers zijn positief over de mogelijkheid van het digitaal plannen van een uitvaart.	Digitaal plannen op begraafplaats Zuidelijk Zaanstad is lastiger als nabestaanden ook gebruik willen maken van de aula op de begraafplaats. Dan moet de uitvaart ook afgestemd worden met de eigenaar van de aula (PC Uitvaartzorg).
Leges voor begraven en onderhoud graven	Zaanstad hanteert kostendeckende tarieven en dat ontlast de gemeentelijke begroting.	Tarieven zijn hoog in vergelijking tot andere gemeenten in de regio. Zij hanteren veelal andere regels voor kostentoerekening
	De inkomsten worden gebruikt voor het lopende exploitatiejaar.	Voor het onderhoud dat wordt afgekocht is geen reserve aangelegd. Dat houdt in dat als de afkoop van onderhoud terugloopt, er een exploitatietekort kan ontstaan. Ook bij het sluiten van begraafplaatsen ontstaat een dekkingstekort.
Onderhoud van de graven, de aula's, het groen en de paden.	Het onderhoud van graven en algemene beplanting en paden is in het algemeen goed en voldoet aan de wensen van de nabestaanden. Er zijn geen significante onderhoudsachterstanden. Het onderhoud is vergelijkbaar met het niveau dat andere gemeenten bieden.	Begraafplaatsen zakken door de ligging op een veenondergrond. Daardoor is het onderhoud van de begraafplaatsen duurder dan op de zandgronden..
	De meeste begraafplaatsen beschikken over een aula.	De aula's zijn veelal gedateerd en matig tot slecht onderhouden. De meeste uitvaartorganisaties hebben een eigen uitvaartruimte en maken beperkt gebruik van de gemeentelijke aula's.
Werkzaamheden door een vast gemeentelijk onderhoudsteam	Door te werken met een vast team op de begraafplaatsen, worden fouten eerder gesignaleerd. Ook zijn uitvaartondernemers tevreden over de samenwerking met een team van deskundige medewerkers die de situatie op de begraafplaats kennen.	-

Aspect	Sterk	Zwak
	De gemeentelijke overheadkosten worden gespreid over een groter gemeentelijk apparaat. Daarmee ontstaat er dekking voor een deel van de overheadkosten.	De toerekening van overheadkosten is groter dan nodig voor de exploitatie van begraafplaatsen. Deze kosten drukken op de begraafstarieven.
Cultuurhistorie	Begraafplaatsen zijn een stenen archief. Ze geven inzicht in de geschiedenis van de Zaanse gemeenschap.	Op deze graven komen geen inkomsten meer binnen. De kosten voor het onderhoud drukken op de begraafstarieven.
Natuurontwikkeling	Begraafplaatsen zijn groene oases in de stad en bieden natuur de rust en de mogelijkheid zich te ontwikkelen.	Niet alle begraafplaatsen zijn plekken van rust. Op de begraafplaats Zuidelijk Zandam en de Dr. Mulderstraat in Zandijk is veel omgevingsgeluid duidelijk te horen.

Figuur 22: Sterkte-/zwakteanalyse

8.2 Kansen en bedreigingen

Kansen en bedreigingen zijn ontwikkelingen waarmee de begraafplaatsen te maken hebben. Onderstaand een overzicht.

Aspect	Kans	Bedreiging
Ontwikkeling op het gebied van de lijkbezorging	Er is een groeiende vraag naar bijzondere begrafenisceremonies. Begraafplaatsen bieden daarvoor in potentie de ruimte voor om dit te faciliteren.	-
Ontwikkelingen op het gebied van de lijkbezorging	Ongeveer 10% van de Zaanse samenleving is moslim. Veel moslims vanuit de eerste en tweede generatie die naar Nederland is gekomen kiest ervoor om begraven te worden in het land van herkomst. De verwachting is dat in de toekomst in toenemende mate moslims in Nederland zullen worden begraven. De moslimgemeenschap is op zoek naar eigen begraafplaatsen (binnen of buiten de gemeengrenzen waar wel volgens de traditie kan worden begraven). Zaanstad kan er ook voor kiezen om delen van de begraafplaats af te stoten.	De moslimtraditie schrijft voor dat er binnen 24 uur wordt begraven in een eeuwigdurend graf. Wanneer graven voor onbepaalde tijd worden uitgegeven, zal dit leiden tot een ruimtegebrek op termijn. .
	-	Er is sprake van een sterke wens tot crematie. De ontkerkelijking draagt daaraan bij dat mensen steeds meer hiervoor kiezen. De kans bestaat dat de trend zich doorzet.
	-	Er zijn nieuwe technieken die worden toegestaan zoals cryomeren, ecoleren en resomeren. Dit kan leiden tot een verdere afname van het begraven.
	-	Het natuurbegraven is in opkomst. Dat is een vorm van begraven die niet gefaciliteerd kan worden op de gemeentelijke begraafplaatsen. Zo is een natuurbegraafplaats in ontwikkeling in de gemeente Alkmaar. Dit kan leiden tot een verdere afname van de begravingen.

Tarieven	-	De hoge tarieven leiden ertoe dat het begraven minder aantrekkelijk is. Als gevolg van het verminderd gebruik ontstaat er een exploitatietekort die weer gedekt wordt door tariefstijging. Er ontstaat een vicieuze cirkel.
Stedelijke groei	Door groei van de stad zal op termijn het aantal mensen dat overlijdt toenemen. Bij gelijkblijvende trend ten aanzien van begraven leidt dit tot een toename van het aantal begravingen.	-
	Door de binnenstedelijke verdichting wordt de druk op de openbare ruimte groot. De begraafplaatsen kunnen worden ingezet voor een externe vorm van recreatief medegebruik. Als gevolg hiervan is het redelijk om kosten te dekken uit de algemene middelen van de gemeente. Dit ontlast de exploitatie van de begraafplaatsen en maakt het mogelijk de tarieven gelijk te houden of te verlagen.	-

Figuur 22: Kansen en bedreigingen

9 OPTIES VOOR DE TOEKOMST

Om een beeld te kunnen toekomstbeeld te kunnen schetsen voor de begraafplaatsen in het nodig een beeld te schetsen van de ontwikkeling van de stad.

9.1 Perspectief op de stad

Zaanstad is een sociale stad. De inwoners voelen zich met elkaar verbonden. Zaankanters gaan op een prettige manier met elkaar om en voelen zich veilig. Deze sociale kwaliteiten zijn uniek, zeker voor een stad van meer dan 156.000 inwoners. Deze sociale kanten willen we behouden en versterken. De sociale ambitie is duidelijk: Zaanstad manifesteert zich binnen de metropoolregio Amsterdam als een sociale stad waar iedereen de kans krijgt zich te ontwikkelen, waar niemand wordt uitgesloten en waar voor iedereen wat te doen is. De gemeente stimuleert ontmoeting, betrokkenheid en initiatieven in buurten en wijken⁶.

In de ruimtelijke visie 'Zichtbaar Zaans' is vastgelegd hoe Zaanstad met de beschikbare ruimte omgaat. Zaanstad heeft een unieke historie en een eigen identiteit. Zaanstad wil de kernkwaliteiten benutten. In de ruimtelijke visie zijn gebiedstyperingen opgenomen. Begraafplaatsen zijn opgenomen in gebiedstype recreatiegebied (binnenstedelijk) en profiel parken, samen met parken en volkstuinen. Samen vormen ze een belangrijk onderdeel van het groenblauwe netwerk in de stad. De nadruk ligt op gebruikswaarde en beleving van grootschalig groen in de stad. Het verbinden van deze binnenstedelijke groen ruimtes onderling en met de buitenstedelijke natuur- en recreatiegebieden versterkt de ecologische kwaliteit van de stad. Bij herstructurering is de opgave het verhogen van de gebruikswaarde van de grotere parken. Het behouden van het authentieke karakter van de kleinere oude stadsparken is een belangrijke opgave.

Coalitieakkoord 2020-2022 De molen op de wind zetten.

In het coalitieakkoord 'Vandaag aan de slag voor het Zaanstad van morgen' wordt aangegeven 'Wij werken samen aan een welvarende, duurzame, bereikbare en veilige stad waarin iedere Zaankanter prettig woont, werkt en recreëert'. Ondanks dat begraafplaatsen niet met naam en toenaam worden genoemd zijn er twee opgaven waar de begraafplaatsen een bijdrage kunnen leveren: verstedelijking en duurzaam & groen.

Zo staat in het coalitietakkoord:

- De bijzondere ruimtelijke structuur van Zaanstad biedt kansen om verschillende, aantrekkelijke woon-, werk- en leefmilieus te creëren, zowel langs de Zaan, als in de wijken en op kleinschalige bedrijfsterreinen. Als het eigen karakter van Zaanstad en de kernen, wijken en buurten behouden en versterkt kan worden, kan Zaanstad daar nog veel plezier aan beleven.
- We zien het belang van de inheemse biodiversiteit en breiden deze uit over Zaanstad onder het motto 'Trek de natuur de stad in'. Bij de inrichting van de openbare ruimte houden wij hier rekening mee en hebben wij aandacht voor het dierenwelzijn, waaronder de bijenstand, insectenpopulatie en vogels in het bijzonder.
- Bij nieuw te bouwen wijken en op plekken waar stedelijke verdichting plaatsvindt, wordt gekeken wat dit betekent voor het onderhoud van de openbare ruimte. We houden het kwaliteitsniveau op peil.

⁶ Bron: Sociale visie Zaanstad 2009-2020

9.2 De toekomst van de begraafplaatsen

De gemeentelijke begraafplaatsen hebben primair de functie als begraafplaats en om te herdenken. Maar begraafplaatsen zijn meer dan een plek voor nabestaanden voor herdenking en rouwverwerking. Het zijn rustplaatsen in de stad waar het natuur een plek heeft en waar ook mensen rust kunnen vinden. Het zijn ook plaatsen waar we onze historie terugvinden. Bekende Zaankanters liggen begraven op gemeentelijke begraafplaatsen in monumentale siergraven. En ook de begraafplaatsen op zich zijn een weergave van het tijdsbeeld waarin ze werden aangelegd.

Maar vandaag de dag is begraven niet meer de norm. Maar gemeenten hebben wel de verplichting ruimte te bieden van mogelijkheid tot begraven. Op korte termijn is het niet mogelijk om begraafplaatsen te vervreemden of op te heffen. En dat maakt dat de bedrijfsmatige benadering bij de exploitatie van de begraafplaatsen onder druk komt te staan omdat er steeds minder mensen kiezen voor het begraven. En bij teruglopende inkomsten zijn er de volgende opties:

- Verhogen van de inkomsten
- Verlagen van de kosten
- Dekken van een deel van de kosten vanuit andere dekkingsbronnen

Verhogen inkomsten

De inkomsten worden bepaald door de hoogte van de tarieven en het aantal malen dat een product of dienst wordt afgenomen (aantal begravingen, uitgifte nieuwe graven, etc). De verwachting is dat het aantal begraafaandeel verder afneemt maar dat op termijn het aantal sterfgevallen zal toenemen,

Uit de tariefvergelijking blijkt dat de tarieven in Zaanstad bovengemiddeld hoog zijn t.o.v. de regio. Hoewel niet iedereen zijn keuze voor begraven of cremieren baseert op de kosten, verdient het geen aanbeveling de tarieven met meer dan inflatie te verhogen. Er ontstaat daarbij een vicieuze cirkel. Minder begravingen leidt tot lagere inkomsten. De lagere inkomsten worden gecompenseerd door de tarieven te verhogen waardoor het financieel minder aantrekkelijk wordt om te begraven. Het is van belang om deze vicieuze cirkel te doorbreken.

Verlagen lasten

Mogelijkheden om de lasten zijn te verlagen zijn:

- Opheffen begraafplaatsen. Door één of meerdere begraafplaatsen op te heffen kunnen onderhoudskosten bespaard worden. Echter de begraafplaatsen zijn nodig om te kunnen voorzien in de benodigde begraafcapaciteit. En het is een noodzakelijk lang proces om begraafplaatsen op te heffen. De gemeente moet de begraafplaatsen na sluiting nog 40 jaar in stand houden. Zie bijlage 3 voor een toelichting op het proces van sluiting van begraafplaatsen.
- Afstoten beheer van de begraafplaatsen. Het beheer van de begraafplaatsen kan worden afgestoten naar een bestaande of nieuw op te richten stichting of door een bedrijf worden overgenomen. Marktconsultatie uitgevoerd door adviesbureau Nobel Results BV bij andere gemeenten heeft geleerd dat derden alleen begraafplaatsen willen overnemen met een positief exploitatieresultaat, een 'bruidsschat' en garanties voor de toekomst. Bij een negatief exploitatieresultaat gaat de factuur naar de gemeenten. Er zijn weinig prikkels mogelijk om deze partijen efficiënt te laten werken.

- Verminderen dienstverlening. Wanneer ervoor gekozen wordt begraafplaatsen in beheer te hebben, is het van belang zorgvuldig te handelen zodat er in de relatie tussen gemeente en begrafenisondernemers geen fouten worden gemaakt.
- Verlagen van het onderhoudsniveau. Nabestaanden verwachten dat een begraafplaats er netjes bij ligt. Het huidige onderhoudsniveau voldoet daaraan.

Dekken van kosten uit de een alternatieve dekkingsbron

Om kosten voor de gemeente op de lange termijn te beperken is het van belang dat er ook in de toekomst gekozen blijft worden voor begraven. Daarvoor is het nodig dat begraven een aantrekkelijk alternatief is en blijft ten opzichte van cremieren. Het is daarom nodig dat begraafplaatsen op een acceptabel niveau worden onderhouden en tarieven niet te sterk afwijken met die van cremieren. Dat kan bij een sterke afname van het aantal begravingen alleen als de gemeente een deel van de kosten voor haar rekening neemt. Het alternatief is om de kosten te blijven doorbelasten waardoor de kans aanwezig is dat er op termijn in Zaanstad niet meer wordt begraven. In dat geval komen alle kosten voor rekening van de gemeente. Dit laatste moet worden voorkomen. Dat betekent dat er alternatieve dekking moet worden gevonden voor de kosten die niet meer aan de tarieven worden doorbelast.

Een eerste stap daartoe kan worden gezet door alleen kosten door te belasten in de tarieven die direct een relatie hebben met het product/dienst die wordt geleverd door de gemeente. Dit heeft consequenties voor de volgende kosten:

- Joodse begraafplaats. Het betreft een ereschuld van de Zaanse gemeenschap. Deze kosten horen niet te worden doorbelast in de tarieven voor de begraafplaatsen omdat ze dan worden doorbelast aan de rechthebbenden op de begraafplaatsen.
- Onderhoud eeuwigdurende graven. Voor deze graven zijn destijds inkomsten binnengekomen die zijn gebruikt voor de exploitatie van de begraafplaatsen. Er was toen nog geen vereveningsfonds. Ook ten aanzien van graven die uitgegeven zijn voor onbepaalde tijd, dragen de huidige rechthebbenden de kosten van de graven. Ook deze kosten zouden niet doorgerekend moeten worden in de tarieven als er sprake is van een directe relatie tussen kosten voor afgenomen diensten en de tarieven.
- Onderhoud begraafplaats Wormerveer-west (Markstraat). Op deze begraafplaats wordt niet meer actief begraven. Er kunnen geen nieuwe graven meer worden uitgegeven. Het is aangemerkt als gemeentelijk monument. Ook deze kosten zouden niet op de exploitatie van de begraafplaatsen moeten drukken. Het aanwijzen van de begraafplaats als gemeentelijke monument, maakt dat er sprake is van een breder maatschappelijk belang van de begraafplaats.

Daarnaast kan worden gekeken in welke mate begraafplaatsen een bredere maatschappelijk functie kunnen vervullen. De begraafplaatsen zijn onderdeel van de geschiedenis en identiteit van Zaanstad. Aandacht voor cultuurhistorische en architectonische waarden van de begraafplaatsen en de graven dragen daar aan bij. Evenals het behoud van bijzondere graven/grafmonumenten.

Zaanstad heeft te maken met een sterke verdichtingsopgave. We bouwen de komende 20 jaar 15.000 tot 20.000 extra woningen binnen de bestaande stedelijke contouren. De begraafplaatsen dragen bij aan de hoeveelheid groen in de woonomgeving. Zaanstad groeit en verdicht. Om die reden wordt geadviseerd om de begraafplaatsen een meer openbare functie te geven, de parkfunctie te versterken, zodat bewoners er vaker gebruik van kunnen maken. Begraafplaatsen zijn een oase van rust in Zaanstad waar door de stedelijke verdichting de druk op de buitenruimte toeneemt. Plekken waar stilte is, plekken waar

men even weg kan zijn uit de drukte, genieten van het groen en van de vogels of planten. Begraafplaatsen zijn ook plekken waar de natuur, de ontwikkeling van biodiversiteit gestimuleerd kan worden. Het zijn de groene longen van de stad. Door aandacht voor de toegankelijkheid en belevingswaarde kunnen de begraafplaatsen aantrekkelijker worden om te bezoeken. Er ligt dus een kans om de verbinding tussen begraafplaatsen en gemeenschap waar zij bij horen, te versterken.

9.3 Het opheffen van begraafplaatsen

Een tweetal begraafplaatsen dragen nauwelijks bij aan het begraven in Zaanstad. Dat zijn: de begraafplaats Wormerveer-west en de begraafplaats Krommeniedijk. De begraafplaats Krommeniedijk is onlosmakelijk verbonden met de kerk. Opheffen van de begraafplaats Krommeniedijk is aan aantasting van de cultuurhistorische kwaliteit. Voor de begraafplaats Wormerveer-west kan besloten worden de begraafplaats te gaan sluiten. Daarmee wordt de mogelijkheid geboden om de begraafplaats over 40 jaar op te heffen.

Op de overige begraafplaatsen wordt nog volop begraven en veel graven zijn al uitgegeven. De verwachting is dat de komende jaren de bezettingsgraad op de begraafplaatsen terug zal lopen. Verwacht mag worden dat de begraafcapaciteit in Zaanstad kan worden verminderd. Een dergelijk besluit ligt dan het meest voor de hand voor de begraafplaats Dolfijnstraat Westzaan en de begraafplaats Dr. Mulderstraat te Zaandijk. Een besluit daartoe is op korte termijn niet mogelijk. Vandaar dat geadviseerd wordt nader te onderzoeken op welke termijn een eerste stap in het sluiten en opheffen van deze begraafplaatsen wenselijk is.

Bijlage 1: Interview uitvaartondernemers

Met een drietal uitvaartondernemers⁷ die regelmatig op de gemeentelijke begraafplaatsen komen, is een gesprek gevoerd over de begraafplaatsen en de dienstverlening.

Als positieve punten zijn benoemd:

- Prettige samenwerking met medewerkers begraafplaatsen.
- Digitaal uitvaart plannen gaat goed.
- Westzaan heeft kleine en eenvoudige aula, maar dit past bij die locatie.
- De aula van Wormerveer-Noord heeft binnen net een facelift gehad.
- De begraafplaatsen worden goed onderhouden.
- Voorlopen bij begrafenissen door begraafplaatsmedewerkers gaat erg goed.
- Gevoel redelijke tarieven en gevoel dat Purmerend duurder is.
- Onderhoudsrecht kun je gespreid betalen.

Ook zijn aandachtspunten benoemd. Dit zijn:

- Digitaal uitvaart plannen bij begraafplaats Zaandam is lastiger, omdat er afgestemd moet worden met PC Uitvaartzorg voor de aula (gemeente heeft hier geen aula, men gebruikt de aula van het crematorium dat naast de begraafplaats ligt).
- Grafgang om 14.30 uur, wanneer men iets te laat komt, volgt een toeslag voor buitenstandaardtijd begraven of asbestemming. Dit wordt heel/te strak gehandhaafd.
- Tarieven aan de prijs.
- Krommenie-Blok is wat gedateerd en relatief klein (30 personen, waarvan ongeveer de helft kan zitten). Heeft de sfeer van een voetbalkantine. Dit laatste geldt ook voor de aula van Wormerveer-Noord (ondanks de facelift). Aula Westzaan is niet schoon en de muziekinstallatie functioneert niet. "Je betaalt er voor (zit in begraafrecht), dan mag je verwachten dat het op orde is."
- Een uitzondering op het goede onderhoud is het pad dat vanaf het crematorium van PC Uitvaartzorg naar de begraafplaats loopt, hier staan vaak plassen (grond van PC).
- Veel hobbels (boomwortels) in oprijlaan Westzaan.
- Begraafplaats Zaandijk is niet echt rustig, veel herrie van industrie en verkeer.
- Nergens een rijdende baar. De familie wil de overledene graag naar het graf dragen, maar dat is vaak zwaar. Vooral bij begraafplaatsen Zaandam en Wormerveer-Noord zou een rijdende baar handig zijn. Nu rijdt men in een aantal gevallen met de rouwauto naar het graf.
- Onvoldoende voorlichting over tarieven en bijkomende kosten. Hierdoor realiseren nabestaanden zich niet dat er ook voor onderhoud betaald moet worden, er een vergunning voor een steen nodig is, e.d. Ook verwachten nabestaanden soms dat de steen veel vaker wordt schoongemaakt, omdat men hier voor betaalt. "Overigens is Zaanstad hierin niet uniek."
- Bij gespreide betaling onderhoudsrechten loop je het risico dat de tarieven tijdens de looptijd verhoogd worden.

⁷ Memento-mori uitvaartzorg, UNC Uitvaartzorg, Monuta Bakker-vd Blom

- Tot enkele jaren geleden was er jaarlijks overleg tussen gemeente en de uitvaartondernemers. Toen is dit door de gemeente gestopt. Er is wel behoefte om bij te praten en informatie uit te wisselen. Men wil liefst om tafel met mensen die ook daadwerkelijk zaken kan aanpakken.
- De urnenmuur van Wormerveer ligt afgelegen, achter de fietsenstalling. Dit plekje wordt niet als prettig ervaren.
- Alle begraafplaatsen zouden wel een urnenmuur/-tuin mogen hebben. Of een plekje om as te verstrooien, zodat men in zijn eigen dorp verstrooid kan worden. Men heeft gehoord van de gemeente dat dit niet mag vanwege de milieuregels, maar het gaat maar om een paar verstrooiingen per jaar.
- Zaterdagtoeslag na de middag. Zaterdag wordt steeds gebruikelijker om te begraven. Bij verschillende omliggende gemeenten is de zaterdagtoeslag afgeschaft.

Begraven/cremeren:

- Katholieken kiezen nu nog vaker voor begraven, maar dat verschuift.
- Keuze voor crematie heeft vaak met kosten te maken. Ook speelt mee of men een grafanger is.
- Men kiest in Zaanstad vaker voor een algemeen graf, omdat de kosten daarvan lager zijn.
- Het grafrecht is nogal eens een probleem; niet iedereen denkt hier tijdig over na en heeft het geld beschikbaar.
- Asbestemmingen lopen meestal via de PC, niet via uitvaartondernemer.
- Natuurbegraven komt in Alkmaar, verder geen mogelijkheden in de regio.
- Natuurbegraven komt een enkele keer voor, soms naar Den en Rust (Bilthoven) en soms naar Drenthe of Heidepol (Arnhem).
- Verwachting is dat de vraag naar natuurbegraven toeneemt.
- Natuurlijk begraven is mogelijk in de BUCH-gemeenten (Bergen, Uitgeest, Castricum, Heiloo) – geen monument, alleen boomschijf op het graf.

Bijlage 2: Onderhoudskwaliteit en onderhoudsachterstanden op de begraafplaatsen

Begraafplaats	Onderhoudskwaliteit	Onderhoudsachterstanden
Krommenie-Blok	Gemiddeld voldoende kwaliteit Slechte kwaliteit bank. Grindlaag paden dun. Hagen dicht op de graven waardoor ze beschadigd raken tijdens het delven van een graf.	geen
Krommeniedijk	Gemiddeld voldoende kwaliteit Veel onkruid in halfverharding Bomen in goede conditie Technische staat en verzorging van meubilair en graven voldoende tot goed, maar veel vuil en aanslag op meubilair.	Enkele heestervakken verdeeld over de begraafplaats.
Westzaan	Gemiddeld voldoende kwaliteit. Bomen en bosplantsoen voldoende vitaal. Technische staat en verzorging van meubilair en graven voldoende tot goed	Hoge snoei- en dunningsachterstand bosplantsoen. Veel wortel- en stamopschot bij bomen. Heester-en vaste plantenvakken langs paden.
Wormerveer-west	Kwaliteit niet voldoende Veel onkruid op graven, veel opslag esdoorns. Grindlaag paden te dun.	De hagen tussen de graven.
Wormerveer-noord	Goede kwaliteit Vitaliteit bomen en bosplantsoen voldoende. Technische staat en verzorging van meubilair en graven goed.	Hoge snoei- en dunningsachterstand bosplantsoen in randen om begraafplaats.
Zuidijk Zaandam	Gemiddeld voldoende kwaliteit. Veel onkruid in halfverharding. Bomen in goede conditie. Technische staat en verzorging van meubilair en graven voldoende tot goed, maar veel vuil en aanslag op meubilair.	Enkele heestervakken verdeeld over de begraafplaats.
Dr. Mulderstraat Zaandijk	Gemiddeld voldoende kwaliteit. Technische staat en verzorging van meubilair en graven goed. Open verharding in goede staat.	geen
Joodse begraafplaats	Gemiddeld van goede kwaliteit. Kale plekken in de hagen en het grasveld.	Er is een uitbreiding nodig. Geraamde kosten € 45.000 - € 60.000, excl. BTW

Bijlage 3: Procedure sluiten en opheffen begraafplaats

In de Wet op de lijkbezorging is opgenomen wat er moet gebeuren om een gemeentelijke begraafplaats te sluiten. Het College van burgemeester & wethouders neemt het besluit tot sluiting van een begraafplaats (art. 43, lid 1 en 2).

Indien op een begraafplaats gedurende tien jaren geen begraafing meer heeft plaats gevonden kunnen burgemeester en wethouders de begraafplaats gesloten verklaren. De begraafplaats wordt alsdan geacht met ingang van de dag na die van de laatste begraafing te zijn gesloten. Deze dag wordt in het besluit van burgemeester en wethouders vermeld (art. 44).

Tegen een besluit tot sluiting of geslotenverklaring kunnen de belanghebbenden bij Gedeputeerde Staten in beroep komen. Indien onherroepelijk is besloten tot sluiting of geslotenverklaring kunnen Gedeputeerde Staten op verzoek van de rechthebbende van een particulier graf waarin nog begraven kan worden, een schadeloosstelling ten laste van de betrokken gemeente vaststellen terzake van het te niet gaan van het recht van begraven (art. 45).

Op een gesloten begraafplaats wordt niet meer begraven. Dit betekent niet dat de begraafplaats kan worden opgeheven. De begraafplaats blijft, onverminderd het bepaalde in de artikelen 29-31 en 66⁸, gedurende 20 jaar onaangeroerd liggen. De grond mag, indien het een particulier graf betreft, met toestemming van de rechthebbende, gedurende 10 jaar na afloop van de genoemde 20 jaar, of indien toepassing is gegeven aan art. 31, lid 4, na afloop van de krachtens die bepaling gestelde termijn slechts tot bezaaiing of beplanting worden gebruikt, mits niet dieper dan tot 0,5 m wordt gegraven.

Gedeputeerde staten kunnen vergunning verlenen tot uitgraving ter meerdere diepte. Een particulier graf, gelegen op een gesloten begraafplaats, wordt, voor zover in het onderhoud behoorlijk wordt voorzien, onaangeroerd gelaten (art 46, lid 1 t/m 4).

Een begraafplaats houdt op een begraafplaats te zijn, indien de grond die bestemming heeft verloren en zich daarin geen graf bevindt (art 47). Wanneer in de Wlb wordt gesproken over begraafplaats wordt ook een gedeelte van een begraafplaats bedoeld Dit betekent dat voor het sluiten van een begraafplaats de volgende acties nodig zijn:

- Onderbouwen besluit tot sluiting:
 - Inventariseren op welke graven nog lopende grafrechten zijn en tot wanneer die lopen. En in welke graven met lopende grafrechten nog ruimte is voor begraven.
 - Uitzoeken of de rechthebbenden nog bekend zijn of achterhaald kunnen worden.
 - Op deze manier weet men wie er nog belangen hebben bij de begraafplaats, hoe die geïnformeerd kunnen worden en heeft men zicht op hetgeen men evt. aan schadeloosstellingen kan verwachten.
- Besluit van burgemeester en wethouders tot sluiting van de begraafplaats

⁸ Artikel 29 betreft het opgraven van een lijk op verzoek van een rechthebbende. Artikel 30 over opgraving op verzoek van een gerechtelijke autoriteit. Artikel 31 gaat over het ruimen van graven. Artikel 66 gaat over het ruimen van een asbus.

- Ingangsdatum van sluiting bepalen, deze is niet eerder dan 10 jaar en 1 dag na de laatste begraafing.
 - Rechthebbenden informeren of liever nog rechthebbenden vooraf informeren over voornemen van het College.
- Afwachten of er beroep tegen de sluiting wordt ingesteld bij gedeputeerde staten, wat Gedeputeerde Staten hierover besluit en of er schadeloosstellingen worden toegewezen.
 - Zonodig schadeloosstellingen uitkeren.
 - Geen begravingen of bijzetting van asbussen in de graven meer toestaan.

Gedurende 30 jaar na de datum van sluiting moet de graven in stand gehouden worden.